

Kapitola 1

PRÁVO NA MANŽELSTVÍ

(čl. 12 Úmluvy)

1. Zákaz rozvodu

119 VĚC JOHNSTON A DALŠÍ proti IRSKU – Ústavní zákaz rozvodu v Irsku a právní důsledky, jež z něj vyplývají pro muže a ženu, kteří nejsou manželé, jakož i pro jejich dítě

1. – *Pan Roy H. W. Johnston, irský státní příslušník narozený v roce 1930, paní Janice Williamsová-Johnstonová, britská občanka narozená v roce 1938, a Nessa Williamsová-Johnstonová, jejich dcera narozená v roce 1978, společně žijí v Irsku. První stěžovatel se oženil v roce 1952 a má z tohoto manželství tři děti; v roce 1965 se s manželkou dohodl, že ukončí společné soužití; následně uzavřeli oficiální dohodu o odluce. Od roku 1971 dotyčný udržuje stabilní vztah s druhou stěžovatelkou, která je na něm z velké části finančně závislá; třetí stěžovatelku žije od jejího narození a, mimo jiné, sepsal závěť v její prospěch, jakož i ve prospěch druhé stěžovatelky a jejich dalších dětí.*

2. – *Irská ústava, která vstoupila v platnost v roce 1937, zakazuje rozvod a obyvatelstvo referendem (dne 26. června 1986) zamítlo změnu, jež by ho umožnila; soudy však za jistých okolností uznávají rozvody, jichž irské páry dosáhly v zahraničí. Osoby žijící společně a v rámci stabilních vztahů po rozpadu manželství jedné z nich nemohou, za života druhé strany tohoto manželství, uzavřít v Irsku sňatek a nejsou zde považovány za rodinu dle čl. 41 Ústavy; obzvláště nemají zákonnou povinnost vzájemně si pomáhat ani vzájemná dědická práva.*

Pokud jde o nemanželské dítě, má ve vztahu ke svým rodičům menší dědická práva než dítě manželské; jeho jedinou opatrovnici je jeho matka a nemůže být svými rodiči společně adoptováno ani legitimováno jejich pozdějším manželstvím. Vláda v roce 1986 předložila návrh zákona o statutu dětí, jehož účelem je v rámci možnosti eliminovat veškerou diskriminaci vůči dětem narozeným mimo manželství.

3. – *Pan Johnston, paní Williamsová-Johnstonová a Nessa Williamsová-Johnstonová se dne 16. února 1982 obraceli na Komisi. Stěžují si na to, že v Irsku neexistují ustanovení umožňující rozvod a uznávající rodinný život osob, které po neúspěchu manželství jedné z nich udržují rodinné vztahy mimo manželství; dovolávají se článků 8, 9, 12 a 13 Úmluvy, jakož i čl. 14 (ve spojení*

§ 21. 8. 1982

s články 8 a 12).⁽¹⁾

• **Rozsudek ze dne 18. prosince 1986 (plénium Soudu) (série A č. 112)**

4. – Soud nejprve zkoumá a zamítá předběžné námitky irské vlády (jednomyslně), podle nichž stěžovatelé nejsou v postavení „poškozených“, nevyčerпали vnitrostátní prostředky nápravy a předložili některá tvrzení, jež vybočila z rámce případu.

5. – Dále se zabývá situací prvních dvou stěžovatelů, počínaje nemožností se rozvést a znovu uzavřít manželství. Neexistence ustanovení povolujících rozvod a nemožnost, závisující na jiném závazku, aby mezi sebou pan Johnston a paní Williamsová-Johnstonová uzavřeli manželství, neporušují ani čl. 8 ani čl. 12 Úmluvy (šestnáct hlasů proti jednomu).

Slova „právo uzavřít manželství“, figurující v čl. 12, se ve svém běžném smyslu vztahují k vytvoření manželských vztahů, a nikoli k jejich rozpuštění. Navíc přípravné práce k tomuto článku nesvědčí o sebemenším záměru zahrnout do něj jakoukoli záruku práva na rozvod. I když Úmluva musí být vykládána ve světle dnešních podmínek, Soud z ní prostřednictvím evolutivní interpretace nemůže vyvozovat právo, které v ní bylo od počátku úmyslně vynecháno. Pokud jde o čl. 8, Soud si klade otázku, zda účinné respektování rodinného života stěžovatelů implikuje pro Irsko pozitivní povinnost přijmout úpravu, která by povolila rozvod. Dospívá k negativní odpovědi, přičemž poznamenává, že Úmluva musí být vykládána jako celek: je-li právo na rozvod vyloučeno čl. 12, nebylo by logické jej vyvozovat z čl. 8. Soud tak zamítá jedno z tvrzení prvních dvou stěžovatelů, kteří uváděli, že jsou obětmi diskriminace, jež je v rozporu s čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 8, a to kvůli skutečnosti, že irské právo může uznat některé rozvody vyhlášené v zahraničí (šestnáct hlasů proti jednomu). Dle mínění Soudu nelze situaci stěžovatelů a osob, které mohou tohoto uznání dosáhnout, pokládat za analogickou.

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 5. března 1985 vyjadřuje názor, že:

- články 8 a 12 nebyly porušeny, pokud jde o právo – nezaručené Úmluvou – rozvést se a znovu uzavřít manželství (jednomyslně);
- čl. 8 nebyl porušen tím, že irské právo neuděluje prvním dvěma stěžovatelům uznávaný rodinný statut (dvanáct hlasů proti jednomu);
- čl. 8 byl porušen tím, že právní režim týkající se statutu třetí stěžovatelky v irském právu nerespektuje rodinný život všech tří stěžovatelů (jednomyslně);
- práva prvního stěžovatele podle čl. 9 nebyla porušena (jednomyslně);
- čl. 14 nebyl porušen ve spojení s články 8 a 12, neboť první dva stěžovatelé nejsou obětmi diskriminací vyplývajících z irského práva (dvanáct hlasů proti jednomu);
- není na místě se zabývat odděleným tvrzením třetí stěžovatelky o diskriminaci;
- čl. 13 nebyl porušen (jednomyslně).

Pan Johnston také tvrdil, že byl dotčen ve svém svědomí nemožností žít s paní Williamsovou-Johnstonovou jinak než v rámci mimomanželských vztahů. Podle jeho názoru z toho vyplývá porušení čl. 9 Úmluvy, a to jednak pojmávaného samostatně, jednak ve spojení s článkem 14. Soud je toho názoru, že dotyčný si v podstatě stěžuje na neexistenci rozvodu, což je otázka, na niž se působnost čl. 9 nevztahuje; dospívá proto k závěru, že uvedené články jsou neaplikovatelné (šestnáct hlasů proti jednomu).

Soud navíc zamítá tvrzení prvních dvou stěžovatelů, podle něhož je čl. 8 porušen i několika dalšími aspekty jejich statutu dle irského práva (jednomyslně). Některé z těchto sporných bodů jsou pouhými důsledky nemožnosti dosáhnout rozvodu, tj. situace, jež nebyla shledána za neslučitelnou s Úmluvou; pokud jde o zbývající, Irsko neváže jakákoli pozitivní povinnost zavést speciální režim pro zvláštní kategorii nemanželských párů, jakými jsou stěžovatelé.

6. – Nakonec se Soud zabývá situací třetí stěžovatelky. V souvislosti s čl. 8 si klade otázku, zda účinné respektování rodinného života implikuje pro Irsko povinnost zlepšit právní situaci Nessy Williamsové-Johnstonové. Připomíná svou judikaturu týkající se integrace dítěte v rodině a poznamenává, že v členských státech Rady Evropy bylo vyvinuto úsilí o zlepšení právního statutu dětí narozených mimo manželství. Podle jeho mínění by bylo třeba Nessu právně a sociálně postavit do pozice blízké pozici manželského dítěte; avšak v současné době jsou jejich právní situace velmi odlišné. Neexistence vhodného právního režimu, odrážejícího přirozená rodinná pouta Nessy, je nedostatkem respektování rodinného života dotyčné a jejich rodičů. V tomto bodě byl čl. 8 porušen ve vztahu ke všem třem stěžovatelům (jednomyslně). Naproti tomu není nutné se odděleně zabývat tím, zda je Nessa obětí diskriminace v rozporu s čl. 14, ve spojení s čl. 8, z důvodu nezpůsobilosti, jakou má podle irského dědického práva.

7. – Co se týče čl. 50, Soud zamítá nároky stěžovatelů, pokud jde o materiální a morální újmu: buď mají svůj původ v bodech stížnosti, v nichž nekonstatoval žádné porušení Úmluvy, nebo konstatování porušení představují sama o sobě dostatečně spravedlivé zadostiučinění (jednomyslně).

Naproti tomu Soud přijímá žádost o proplacení nákladů řízení ve Štrasburku, ovšem jen zčásti, ve výši 12 000 IRL.

8. Literatura

- ANDREWS (J.) a SHERLOCK (A.). – «Family life and constitutional ban on divorce in Ireland», *E.R.L.* 1987, str. 393-397.
- COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme (chronique 1985-1986-1987)», *C.D.E.* 1988, str. 464 a 474.

- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1986», *A.F.D.I.* 1987, str. 239-263.
- DRZEMCZEWSKI (A.) a WARBRICK (C.). – «The European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1986, str. 430-432.
- LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 206-218.
- MEEUSEN (J.). – «Judicial disapproval of discrimination against illegitimate children. A comparative study of developments in Europe and the United States», *A.J.C.L.* 1995, str. 119-145.
- MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1987», *B.Y.B.I.L.* 1987, str. 463-466.
- ROLLAND (P.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1987, str. 812-814.

2. Zákaz znovu uzavřít manželství

120 VĚC F. proti ŠVÝCARSKU – Dočasný zákaz uzavření nového manželství po rozvodu, uložený manželovi, který je pokládán za odpovědného za rozvázání manželského svazku

1. – *F., švýcarský občan narozený v roce 1943 a dvakrát rozvedený, se dne 26. února 1983 znovu žení, přibližně šest týdnů poté, co potkal svou budoucí ženu. Dne 11. března podává u občanskoprávního soudu v Lausanne novou žádost o rozvod. Ten dne 21. října vyhláší rozvod a ukládá F. zákaz nového uzavření manželství na dobu tří let na základě § 150 švýcarského občanského zákoníku, který zní: „Při vyhlášení rozvodu soudce stanoví minimálně jednolétou a maximálně dvouletou lhůtu, během níž vinná strana nebude moci znovu uzavřít manželství; v případě rozvodu vyhlášeného z důvodu cizoložství může být tato lhůta prodloužena na tři roky (...)“. F. toto rozhodnutí neúspěšně napadá před odvolacím senátem vaudského kantonálního soudu, a poté před Federálním soudem. Dne 23. ledna 1987 se žení po čtvrté, o měsíc později v tomto manželství přichází na svět dítě.*

2. – *Ve své stížnosti podané Komisi dne 12. prosince 1984 F. tvrdí, že zákaz nového uzavření manželství, který mu byl uložen, porušuje jeho právo na manželství (čl. 12 Úmluvy), jeho právo na respektování soukromého a rodinného života (čl. 8) a zákaz ponižujících trestů (čl. 3).⁽¹⁾*

• **Rozsudek ze dne 18. prosince 1987 (plénium Soudu) (série A č. 128)**

3. – Výkon základního práva zaručeného čl. 12 implikuje osobní, společen-

⁽¹⁾ Komise dne 12. prosince 1985 stížnost přijímá pouze v rozsahu, v jakém se týká čl. 12. Ve své zprávě ze dne 14. července 1986 vyjadřuje názor, že tento článek byl porušen (deset hlasů proti sedmi).

ské a právní důsledky; je podřízen národním zákonům smluvních států, avšak omezení, jež z nich vyplývají, nesmějí příslušné právo omezit takovým způsobem nebo v takové míře, které by ho zasáhly v samé jeho podstatě. Zákaz uložený F. spadá do rámce právní úpravy výkonu uvedeného práva, přičemž čl. 12 nerozlišuje mezi uzavřením manželství a znovuuzavřením manželství. Soud konstatuje, že čekací lhůta již v právu ostatních smluvních států neexistuje; v tomto ohledu připomíná svou judikaturu, podle níž musí být Úmluva vykládána ve světle současných životních podmínek. Nicméně skutečnost, že určitá země po pozvolném vývoji zaujímá izolované postavení, pokud jde o určitý aspekt její legislativy, nutně neimplikuje, že je takový aspekt v rozporu s Úmluvou, především v oblasti, jež je tak úzce spojena s kulturami a historickými tradicemi každé společnosti a s jejím hluboce zakořeněným pojetím rodinné struktury.

Přijetím inkriminovaného opatření, které je v podstatě občanskoprávní sankcí, se soudce, který rozhodoval o rozvodu, neomezil na vyhodnocení důsledků rozvázání manželství; také byl veden k tomu, aby posoudil chování F. v minulosti a vyvodil z něj závěry, pokud jde o jeho právo uzavřít nové manželství.

Soud uznává, že stabilita manželství je cílem, který je legitimní a v souladu s veřejným zájmem, avšak vhodnost prostředku, kterého bylo v daném případě užito k jejímu dosažení, vzbuzuje pochybnosti. Zdá se, že v samotném Švýcarsku je dvě komise expertů pocitily také, neboť návrhy zrušení § 150 občanského zákoníku. V každém případě pak Soud nesohlasil s tezí vlády, podle níž je účelem dočasného zákazu znovuuzavření manželství ochrana práv jiných osob. Budoucí manželka F. se mohla opatřením, jež bylo na dotyčného uvaleno, považovat za osobně a přímo poškozenou; s ohledem na to, že nebyla ani nezletilá ani choromyslná, nebyla její práva nikterak chráněna. Pokud jde o budoucí děti, i ty jsou vystaveny riziku, že pocítí váhu zákazu; je sice pravda, že švýcarské právo již nezná pojem nemanželského dítěte, avšak dítě narozené mimo manželství může jistými předsudky utrpět, a být tak společensky handicapováno. I když se dítě F. narodilo měsíc po uzavření manželství svých rodičů, úmrtí jednoho z nich, nebo jen pouhé zpoždění ve splnění zákonných formalit, by stačilo k tomu, aby se narodilo mimo manželství.

Argument, podle něhož čas k uvážení, který byl dotyčnému vymezen, přispívá rovněž k jeho ochraně před sebou samým, nemá dostatečnou váhu v případě dospělé a duševně způsobilé osoby.

Vláda také v podstatě tvrdila, že znovuuzavření manželství, k němuž dochází po rozvodu, nemůže být přirovnáváno k prvnímu manželství. Soud je toho názoru, že pokud národní legislativa umožňuje rozvod – což Úmluva nevyžaduje –, pak čl. 12 rozvedenému zaručuje právo uzavřít manželství znovu, aniž by byl v této záležitosti vystaven nepřiměřeným omezením.

Zbývá srovnání s odlukou od stolu a lože, čekací lhůta vyžadovaná k vyhlášení rozvodu a možnost nevinného manžela s rozvodem nesohlasit, které

podle vlády implikují důsledky identické s těmi, jež má dočasný zákaz znovuzavření manželství. Podle mínění Soudu se jedná o situace, jež jsou odlišné a v každém případě pak předcházejí rozsudku, jímž je vyhlášen rozvod.

Závěr: inkriminované opatření, které zasáhlo samu podstatu práva na manželství, se jeví nepřiměřeným sledovanému legitimnímu cíli. Článek 12 byl tedy porušen (devět hlasů proti osmi).

4. – Co se týče čl. 50, F. žádal o urychlené zrušení zákazu znovuzavření manželství předpokládaného ustanovením § 150 občanského zákoníku. Soud konstatuje, že Úmluva mu nedává pravomoc, aby švýcarskému státu nařídil změnit svou legislativu (jednomyslně).

Domnívá se, že F. mohl utrpět morální újmu jen v průběhu osmi měsíců a v tomto ohledu mu rozsudek poskytuje dostatečně spravedlivé zadostiučinění (jednomyslně).⁽¹⁾

5. Literatura

- BADIALI (G.). – «Il diritto del divorziato di risposarsi di fronte alla Corte europea dei diritti dell'uomo», *Riv. D.I.* 1989, str. 779-792.
- COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme (chronique 1985-1986-1987)», *C.D.E.* 1988, str. 475-476.
- LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 231-237.
- MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1987», *B.Y.B.I.L.* 1987, str. 375-378.
- «Note», *G.P.* 22.-23. 6. 1988, jurisprudence, str. 18-19.
- NOTO (M.). – «Natura del divieto di contrarre nuove nozze. Considerazioni sulla sentenza della Corte europea dei diritti dell'uomo del 18 dicembre 1987», *Riv.I.D.U.* 1989, str. 66-75.
- ROLLAND (P.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1988, str. 892-895

Kapitola 2 PRÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ RODINNÉHO ŽIVOTA

(čl. 8 Úmluvy)

1. Příbuzenství

a. Příbuzenství z matčiny strany

[121] VĚC MARCKXOVÁ proti BELGII ⁽¹⁾ – Statut svobodných matek a dětí narozených mimo manželství

1. – *Alexandra Marckxová se narodila dne 16. října 1973 ve Wilrijku u Antverp; je dcerou Pauly Marckxové, svobodně belgické novinářky. Pro účely prokázání jejího příbuzenství, ji její matka dne 29. října 1973 uznává za vlastní podle § 334 občanského zákoníku. Posléze, dne 30. října 1974, ji adoptuje podle § 349 téhož zákona; řízení končí dne 18. dubna 1975, avšak jeho účinky mají zpětnou platnost ke dni aktu adopce.*

2. – *Podle belgického práva může svobodná matka prokázat příbuzenství svého dítěte z matčiny strany pouze uznáním, zatímco u „manželského dítěte“ je příbuzenství z matčiny strany prokázáno samotným faktem narození. „Nemanželské“ dítě, které je uznáno, nebo dokonce adoptováno svou matkou, v principu zůstává cizím její rodině. Kromě toho v záležitostech dědictví ab intestat (tj. bez závěti) a bezplatného poskytnutí (dary, odkazy), občanský zákoník v různých stupních omezuje práva „nemanželského“ dítěte a jeho svobodné matky ve srovnání s právy „manželského dítěte“ a jeho matky. Pouze legitimace a legitimace adopcí staví „nemanželské“ dítě plně naroveň „manželskému“; jak první, tak druhá eventualita předpokládá, že matka uzavře manželství.*

3. – *Před Komisí, na niž se obrátily dne 29. března 1974, Paula a Alexandra Marckxová uvádějí, že příslušná ustanovení porušují jejich právo na respektování rodinného života (čl. 8 Úmluvy) a zavádějí diskriminaci, zakázanou čl. 14 Úmluvy, mezi „nemanželskými“ a „manželskými“ dětmi, jakož i mezi svobodnými a provdanými matkami. Stěžovatelky také tvrdí, že jsou oběťmi ponižujícího zacházení, jež je v rozporu s čl. 3 Úmluvy, a poukazují na porušení čl. 1 Protokolu č. 1 tím, že neprovdaná matka nemůže svobodně nakládat se svým majetkem ve prospěch svého dítěte. Komise navíc rozhoduje,*

⁽¹⁾ Viz též věc Inze.

⁽¹⁾ Vláda dala rozsudek Soudu na vědomí příslušným soudům. Ke zrušení § 150 občanského zákoníku má dojít v rámci revize práva na rozvod, která by měla nabýt účinnosti v roce 1998.

dědické dani a úslým úrokům. Spravedlivým rozhodnutím stěžovatelce přiznává 22 192 511 BEF, jež budou navýšeny o zákonné úroky od 1. října 1993.

Pokud jde o náklady řízení, Soud spravedlivě přiznává 2 000 000 BEF (jednomyslně).

6. Literatura

- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme de 1989 à 1991», *A.F.D.I.* 1991, str. 588 a násl.
- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1992, str. 799-801.
- LAMBERT (P.). – «Observations», *R.T.D.H.* 1994, str. 241-242.
- LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 428-432.
- MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1992», *B.Y.B.I.L.* 1992, str. 545-555.
- POLAKIEWICZ (J.). – «Die innerstaatliche Durchsetzung der Urteile des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte. Gleichzeitig eine Anmerkung zum Verneire-Urteil des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte vom 29. November 1991», *Z.a.ö.R.V.* 1992, str. 149-185 (resumé v angličtině str. 185-190).
- RIGAUX (F.). – «Le droit successoral des enfants naturels devant le juge international et le juge constitutionnel», *R.T.D.H.* 1992, str. 215-225.
- SHERLOCK (A.). – «Succession rights, non-marital children and the Convention», *E.L.R.* 1992, str. 372-373.
- SUDRE (F.). – «Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme – 1991», *R.U.D.H.* 1992, č. 1-2, str. 1 a násl.
- SUDRE (F.) a kol. – «Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme. Deuxième partie: juin-septembre 1993», *R.U.D.H.* 1993, str. 377 a násl.
- WARBRICK (C.). – «The European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1991, str. 590-591.

b. Příbuzenství z otcovy strany

123 VĚC RASMUSSEN proti DÁNSKU – Zpochybnění otcovství dítěte narozeného v manželství

1. – *Pan Per Krohn Rasmussen, dánský občan narozený v roce 1945, pracuje jako úředník. V roce 1966 se žení a v roce 1971 jeho žena porodila syna. Přestože má o svém otcovství pochybnosti, rozhoduje se nepodat žalobu o popření otcovství, aby zachránil své manželství. V červenci 1975 je vyhlášen rozvod. Podle dohody, kterou předtím podepsal se svou manželkou, se pan Rasmussen zřekl podání žaloby o popření otcovství, zatímco žena se vzdala veškerých nároků na výživné na dítě. V lednu 1976 stěžovateli jeho bývalá manželka v dopise tvrdí, že touto dohodou není vázána. Pan Rasmussen poté žádá odvolací*

soud o povolení podat žalobu o popření otcovství mimo zákonné lhůty, jelikož ty, které stanoví § 5 odst. 2 zákona z roku 1960, o právním statutu dítěte, již uplynuly. Odvolací soud to však dne 12. dubna 1976 odmítá s tím, že přiznání výjimky neodůvodňuje žádná zvláštní okolnost. Po obstarání si nových skutečností se pan Rasmussen obrací na odvolací soud znovu v listopadu 1978, avšak povolení mu je i tentokrát odmítnuto. Toto rozhodnutí je v lednu 1979 potvrzeno Nejvyšším soudem.

2. – *Ve své stížnosti podané Komisi dne 21. května 1979 pan Rasmussen tvrdí, že je obětí diskriminace založené na pohlaví, a to proto, že podle zákona z roku 1960 (změněného v tomto bodě v roce 1982) jeho bývalá žena mohla před soudy popřít jeho otcovství v kterémkoli okamžiku, zatímco on toto právo neměl. Dovolává se čl. 14 Úmluvy ve spojení s články 6 a 8.⁽¹⁾*

• Rozsudek ze dne 28. listopadu 1984 (senát) (série A č. 87)

3. – Spadají skutkové okolnosti případu do rámce působnosti alespoň jednoho z normativních ustanovení Úmluvy, jiných než je čl. 14?

Dánská vláda tvrdila, že nikoli. Soud odpovídá, že ano. Článek 14 se vztahuje pouze na užívání práv a svobod přiznaných Úmluvou. Avšak žaloba o popření otcovství je svou povahou „občanská“, neboť vychází z rodinného práva, a nepochybně se týká rodinného života stěžovatele, takže jsou aplikovatelné články 6 i 8.

Existovala odlišnost v zacházení? Zcela jistě, poznamenává Soud, neboť zákon z roku 1960 ukládá dodržení některých lhůt pouze manželovi. Není na místě se zabývat tím, na čem byla tato odlišnost založena, jelikož výčet uvedené v čl. 14 není limitativní.

Nacházeli se stěžovatel a jeho bývalá manželka v analogických situacích? Soud se nedomnívá, že by tuto otázku musel rozhodnout.

Existovalo objektivní a rozumné ospravedlnění? Vláda tvrdila, že odlišnost v zacházení byla ospravedlněna, a to zejména zájmem dítěte, a dovolávala se „míry uvážení“, jaké státy v dané oblasti požívají. Soud připomíná, že tato míra se mění podle okolností, právní oblasti a kontextu: v tomto ohledu může být relevantní existence či neexistence společného jmenovatele v právních systémech smluvních států. Státní orgány byly oprávněny se v dané době domnívat, že zavedení lhůt výlučně pro manžela je odůvodněno legitimními cíli, totiž zajistit právní jistotu a chránit zájmy dítěte, jež se obvykle pojí se zájmy matky. Kromě toho státní orgány nepřekročily princip přiměřenosti. Soud tak dospívá

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 5. července 1983 dospívá k závěru, že čl. 14 byl ve spojení s články 6 a 8 porušen (osm hlasů proti pěti).

dědické daní a ušlým úřadnickým úřadům, že 22 192 511 BEF, jež byla v roce 1979

Pokud jde o nárok na výživu (nemyslně).

6. Literatura

COUSSIRA, Rasmussen
de l'hoj podle zákona
DECAUX, žena mohla
europ. toto právo
LAMBE
LAWSC
of
MER
POI

zta-
po-
ta,
ě

365
zákoně lhůty, jelikož
tím statutu dítěte, již
s tím, že přiznání
v nových sku-
p. listopadu 1978,
je v lednu 1979

myslu čl. 14, a tento
(š).

č. 285-297.

européenne des droits

ntion on Human Rights

de jurisprudence de la Cour
s, str. 1074-1076.

NIZOZEMÍ – Zákonná nemož-
svého manžela ke svému dítěti,
n otcem

v roce 1979 prováděná za pana Omara
et se její manželství rozpadá. V té době ztrácí
asnosti není známo, kde se dotýčný nalézá.

navazuje stabilní vztah s panem Alim Zerroukem;
u 1987 na svět jejich syn, Samir M'Halle-Driss.
zákoně provdána až do července 1988, kdy je její
zaloby o rozvod rozvedeno.

účelem je, aby paní Kroonové bylo dovoleno prohlásit, že
není otcem Samira, a dosáhnout uznání biologické reality, je dne
zamítnuta matričním úředníkem. Stejně tak dne 13. června 1989
ni soud v Amsterdamu žádost, aby matričnímu úředníkovu nařídil ta-
sšení zaregistrovat; jeho rozhodnutí je dne 5. února 1990 potvrzeno od-
soudem v Amsterdamu, a poté dne 16. listopadu 1990 Nejvyšším soudem.

.. – Ve své stížnosti podané Komisi dne 15. května 1991 si paní Kroonová,
in Zerrouk a Samir M'Halle-Driss, všichni tři Nizozemci, stěžují na to, že
nemohou dosáhnout uznání otcovství pana Zerrouka ve vztahu k Samirovi, a na
to, že ženatý muž může popřít své otcovství k dítěti narozenému v manželství, za-
timco vdaná žena stejným způsobem jednat nemůže; dovolávají se čl. 8 Úmluvy,
pojmaného samostatně i ve spojení s čl. 14. Dále uvádějí, že odmítnutím těchto
tvrzení jim Nejvyšší soud upřel účinný prostředek nápravy ve smyslu čl. 13.⁽¹⁾

⁽¹⁾ Komise dne 31. srpna 1992 stížnost prohlašuje za přípustnou, pokud jde o tvrzení tý-
kající se článků 8 a 14 Úmluvy. Ve své zprávě ze dne 7. dubna 1993 dospívá k závěru,
že byl porušen čl. 8, pojímaný samostatně (dvanáct hlasů proti šesti), ale nikoli čl. 14
ve spojení s čl. 8 (jednomyslně).

• Rozsudek ze dne 27. října 1994 (senát) (série A č. 297-C)

3. – Od počátku až do konce řízení všechny dotčené osoby, včetně matrič-
ního úředníka, předpokládaly, že příslušný vztah představuje „rodinný život“
a že je čl. 8 aplikovatelný; tohoto názoru byly i nizozemské soudy. Ať je tomu
jakkoli, pojem „rodinného života“ uvedený v čl. 8 se neomezuje pouze na vztahy
založené na manželství a může zahrnovat i jiná „rodinná pouta“ *de facto*,
jestliže osoby spolu žijí mimo manželství. Ačkoli je obecně soužití podmínkou
takového vztahu, mohou i jiné faktory výjimečně posloužit k prokázání toho,
že určitý vztah je natolik pevný, aby vytvořil „rodinná pouta“ *de facto*; tak
tomu bylo v projednávaném případě, neboť ze vztahu mezi paní Kroonovou
a panem Zerroukem se od roku 1987 narodily čtyři děti.

Dítě, které se narodilo z podobného vztahu, patří plným právem do této
„rodinné buňky“ od svého narození a samotným faktem tohoto narození. Nechť
je příspěvní pana Zerrouka k péči a výchově svého syna jakékoli (vláda v tomto
ohledu vyslovila pochybnosti), existuje mezi nimi pouto rodinného života. Člá-
nek 8 je proto aplikovatelný (osm hlasů proti jednomu).

4. – Na příslušných státních orgánech tudíž spočívá pozitivní povinnost
co nejrychleji umožnit vznik úplných právních rodinných vztahů mezi panem
Zerroukem a jeho synem Samirem.

Podle vlády existovala dvě možná řešení problému stěžovatelů. První, adop-
ce rodičem a nevlastním rodičem, by ze Samira učinilo „manželské“ dítě pana
Zerrouka a paní Kroonové. To by nicméně předpokládalo jejich manželství. Do-
tyční si však nepřáli manželství uzavřít. Podle Soudu takové řešení, které otci
dovoluje vytvořit právní vztah s dítětem, s nímž ho pojí vztah považovaný za
rodinný život, pouze za předpokladu, že se ožení s matkou tohoto dítěte, ne-
může být pokládáno za slučitelné s pojmem „respektování“ rodinného života.
Druhé řešení, společná rodičovská pravomoc, není rovněž přijatelné. I za před-
pokladu, že připravovaná legislativa vstoupí v platnost, se společná rodičovská
pravomoc nedotkne právních vztahů mezi Samirem a bývalým manželem paní
Kroonové a bude nadále bránit ve vzniku podobných vztahů mezi Samirem
a panem Zerroukem.

Podle Soudu „respektování rodinného života“ vyžaduje, aby biologická a spo-
lečenská realita převážila nad zákonnou presumpcí, která přímo koliduje jak
s prokázanými fakty, tak s přáním dotčených osob, aniž je skutečně komukoli
ku prospěchu. Proto Nizozemí – i s přihlédnutím k míře uvážení, již požívá
– stěžovatelům nezajistilo „respektování“ jejich rodinného života. Byl tudíž
porušen čl. 8 (sedm hlasů proti dvěma).

5. – Bod stížnosti založený na čl. 14 ve spojení s čl. 8 je v podstatě stejný
jako ten, který byl formulován z hlediska čl. 8. Jelikož Soud konstatoval poru-

byla určitého vyznání;

e) neměli k dispozici žádný prostředek nápravy proti porušení Protokolu č. 1, jež vyplývalo z faktu, že byl Thomas zproštěn náboženské výchovy (čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 2 Protokolu č. 1).

8. – Stěžovatelé na základě čl. 50 požádali o 30 000 000 SEK za morální újmu a 884 500 SEK za náklady vnitrostátního řízení a řízení ve Štrasburku.

Soud konstatuje, že stěžovatelé nemají nárok na jakékoli spravedlivé zado-
stiučnění, pokud jde o samo rozhodnutí o vzetí do péče a odebrání jejich dětí.
Naproti tomu podmínky výkonu tohoto rozhodnutí manželům Olssonovým
nepochybně způsobily značné nepříjemnosti a především hlubokou úzkost a tí-
seň. Z tohoto důvodu jim Soud přiznává 200 000 SEK (jednomyslně).

Některé z požadovaných nákladů řízení se vztahovaly k otázkám, jež vy-
bočují z rámce sporu nebo u nichž Soud nekonstatoval žádné porušení; další
byly podle mínění Soudu buď nikoli nezbytné nebo přehnané. Soud v tomto
ohledu přiznává 150 000 SEK (jednomyslně).

9. Literatura

- DRZEMCZEWSKI (A.) a WARBRICK (C.). – «The European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1988, str. 326-333.
 FARENHORST (I.). – «Anmerkung», *EuGRZ* 1988, str. 605-606.
 LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 238-256.
 MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1988», *B.Y.B.I.L.* 1988, str. 380-383.
 PETTITI (L.-E.) a TEITGEN (F.). – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1988, str. 573-576.
 ROLLAND (P.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1989, str. 799-801.
 TEJERA VICTORY (J. M.). – «Comentario», *Boletín de jurisprudencia constitucional* 1989, str. 829-833.

3. Odepření rodičovských práv

132 VĚC HOFFMANNOVÁ proti RAKOUSKU – Odmítnutí přiznat matce po rozvodu rodičovská práva s ohledem na její příslušnost ke svědkům Jehovovým

1. – *Paní Ingrid Hoffmannová v roce 1980 uzavírá manželství. V té době jsou ona i její manžel katolíky. Obě děti, které se jim v manželství narodily v letech 1980 a 1982, jsou pokřtěny jako katolíci. Následně se stěžovatelka*

stává svědkem Jehovovým; její manžel a děti zůstávají katolíky. V srpnu 1984 dotyčná po neúspěšném manželství opouští s dětmi společnou domácnost; rozvod je vyhlášen v červnu 1986.

*V průběhu rozvodového řízení se oba rodiče dožadují svěřeni dětí do své péče; otec nesouhlasí s tím, aby byly svěřeny paní Hoffmannové především z důvodu její příslušnosti ke svědkům Jehovovým, jakož i zásad a praxe, jež tito dodržují. Dne 8. ledna 1986 okresní soud v Innsbrucku rozhoduje ve prospěch stěžovatelky. Odvolání podané manželem je dne 14. března 1986 zamítnuto zemským soudem v Innsbrucku. Nicméně dne 3. září 1986 Nejvyšší soud vyhovuje kasační stížnosti podané dotyčným, s odůvodněním, že rozhodnutí vy-
nesená nižšími soudy jsou zjevně nezákonná: konkrétně, výchova dětí v souladu se zásadami svědků Jehovových porušuje ustanovení zákona o náboženské výchově, která uvedená soudy nevaly v úvahu; tyto soudy také postupovaly s sebou nese silné nebezpečí, že povede k jejich společenské marginalizaci; kromě toho může být jejich život ohrožen odmítnutím jejich matky nechat jim provést krevní transfuzi.*

2. – *Ve své stížnosti podané Komisi dne 20. února 1987 si paní Hoffmannová stěžuje, že jí bylo odmítnuto svěřeni dětí do péče z důvodu jejího náboženského přesvědčení. Dovolává se svého práva na respektování rodinného života (čl. 8 Úmluvy), své svobody náboženského vyznání (čl. 9) a svého práva zajistit výchovu svých dětí v souladu se svým náboženským přesvědčením (čl. 2 Protokolu č. 1); kromě toho tvrdí, že je obětí diskriminace založené na jejím náboženském vyznání (čl. 14 Úmluvy).⁽¹⁾*

• Rozsudek ze dne 23. června 1993 (senát) (série A č. 255-C)

3. – Soud úvodem poznamenává, že v okamžiku, kdy Nejvyšší soud matku přinutil, aby své děti vydala jejich otcí, s ní děti již dva roky žily – od doby, kdy opustila společnou domácnost. Takto vyneseny rozsudek je tedy zasahováním do práva paní Hoffmannové na respektování jejího rodinného života; případ tedy spadá do působnosti čl. 8. Skutečnost, již se dovolávala vláda, totiž že se jedná o rozhodnutí, které řešilo spor mezi soukromými osobami, na tom nic nemění.

S ohledem na formulovaná tvrzení Soud pokládá za vhodné věc posoudit z hlediska čl. 8 ve spojení s čl. 14.

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 16. ledna 1992 dospívá k závěru, že byl porušen čl. 8 ve spojení s čl. 14 (osm hlasů proti šesti), že nevzniká žádná odlišná otázka z hlediska čl. 9, pojímaného samostatně nebo ve spojení s čl. 14 (dvanáct hlasů proti dvěma), a že nebyl porušen čl. 2 Protokolu č. 1 (jednomyslně).

Okolnosti uvedené Nejvyšším soudem na podporu jeho rozhodnutí – praktické důsledky příslušnosti matky ke svědkům Jehovovým, tj. dopady, jež na jejich společenský život mohla mít skutečnost, že se budou stýkat s touto náboženskou menšinou, a nebezpečí, která dotyčná svým odmítáním jakékoli krevní transfuze vytvářela nejen pro sebe samotnou, ale též, s výjimkou vydání soudního nařízení, pro své děti – mohou za určitých okolností vychýlit váhy ve prospěch jednoho z rodičů, na úkor druhého. Nicméně Nejvyšší soud do věci vnesl nový prvek, spolkový zákon o náboženské výchově dětí, a zjevně mu přisoudil rozhodující význam. Existoval tak rozdíl v zacházení a byl založen na náboženském vyznání; tento závěr je potvrzován tónem a zněním odůvodnění uvedeného Nejvyšším soudem v souvislosti s praktickými důsledky stěžovatelčina náboženského vyznání.

Nejvyšší soud sledoval legitimní cíl: ochranu zdraví a práv dětí.

I když své rozhodnutí nezáložil výlučně na výše citovaném spolkovém zákoně, posoudil skutkové okolnosti jinak než nižší soudy, které navíc svá odůvodnění opřely o psychologické expertizy. Nehledě na všechny myslitelné protichůdné argumenty nelze tolerovat rozlišování diktované především úvahami souvisejícími s náboženským vyznáním. Vzhledem k tomu, že vztah mezi použitými prostředky a sledovaným cílem nebyl přiměřený, byl porušen čl. 8 ve spojení s čl. 14 (pět hlasů proti čtyřem).

4. – S ohledem na tento závěr Soud nepokládá za nutné rozhodovat o tvrzeném porušení čl. 8 pojmáného samostatně, jelikož argumenty předložené v tomto bodě se shodují s předešlymi (jednomyslně).

5. – Soud má za to, že žádná odlišná otázka nevzniká z hlediska čl. 9, nahlíženého samostatně či ve spojení s čl. 14 (jednomyslně): okolnosti, jichž se stěžovatelka dovolává, jsou stejné, jako u čl. 8 ve spojení s čl. 14.

6. – Stěžovatelka před Soudem netrvala na bodu stížnosti založeném na čl. 2 Protokolu č. 1 a Soud nevidí důvod, proč by se jím měl zabývat z úřední moci (jednomyslně).

7. – Za náklady řízení vynaložené před orgány Úmluvy a nepokryté právní pomocí Soud paní Hoffmannové přiznává 75 000 ATS (osm hlasů proti jednomu).

8. Literatura

- BLOIS (M. de). – «Opvoedingsurijheid voor godstienstige minderheden», *NJCM-Bulletin* 1994, str. 710-715.
 COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1993 et 1994», *A.F.D.I.* 1994, str. 658 a násl.

- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1993)», *J.D.I.* 1994, str. 778-780.
 FARENHORST (I.). – «Sorgerecht und Religion. Anmerkung zum EGMR-Urteil im Fall Ingrid Hoffmann gegen Österreich», *EuGRZ* 1996, str. 633-638.
 HAUSER (J.). – «Note», *D.* 1994, jurisprudence, str. 327-329.
 JORION (B.). – «Jurisprudence de la CEDH en matière de droit de la famille et d'exercice public du culte», *L.P.A.* 10. 8. 1994, str. 53-57.
 JUNOSZA-ZDROJEWSKI (G.). – «La Cour européenne des droits de l'homme et les activités des sectes», *G.P.* 15.-19. 7. 1994, str. 41-43.
 KARAGIANNIS (S.). – «Les minorités religieuses et la Convention européenne des droits de l'homme», *L'Observateur des Nations Unies* 1997, č. 3, str. 83-104.
 KOERING-JOULIN (R.). – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1994, str. 362 a násl.
 MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1993», *B.Y.B.I.L.* 1993, str. 529-530.
 MORANGE (J.). – «Liberté religieuse et garde d'enfants», *R.T.D.H.* 1994, str. 414-428.
 ROUVIÈRE-PERRIER (I.). – «Les témoins de Jéhovah devant la Cour européenne des droits de l'homme», *L.P.A.*, 17. 11. 1993, č. 138, str. 24-26.
 SCHÜRMAN (F.). – «Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte – Chronik der Rechtsprechung (1.1.-30.6.1993)», *A.J.P./P.J.A.* 1993, str. 1136-1145, 1282-1293 a 1533-1534.
 SPIELMANN (D.). – «Cour européenne des droits de l'homme (premier semestre 1993)», *B.D.H.* 1993, str. 61-62.
 SUDRE (F.) a kol. – «Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme. Deuxième partie: juin-septembre 1993», *R.U.D.H.* 1993, str. 377 a násl.
 SWART (B.). – «The case-law of the European Court of Human Rights in 1993», *E.J.C.* 1994, str. 180 a násl.
 WARBRICK (C.). – «The European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1994, str. 649-652.

4. Postavení cizinců

a. Usazení se v zemi

133 VĚC ABDULAZIZOVÁ, CABALESOVÁ A BALKANDALIOVÁ proti SPOJENÉMU KRÁLOVSTVÍ – Zákonně usazené cizinky, které byly zba-veny, nebo jimž hrozilo, že budou zba-veny společností svého nebritského manžela

1. – Paní Nargis Abdulazizová, narozená v roce 1948 v Malawi a indického původu, o sobě tvrdí, že je bez vlasti. Od roku 1977 žije legálně ve Spojeném království; v květnu 1979 získává povolení zde zůstat natrvalo. V prosinci 1979 se provdává za pana Abdulazize, Portugalce, který emigroval z Indie, kde se narodil, do Portugalska a který v dané době pobýval ve Spojeném království s možností zde zůstat po omezenou dobu. V červenci 1980 úřady manželovi odmítají vydat povolení k trvalému pobytu; opravný prostředek proti tomuto

11 000 GBP, minus 8 295 FRF, které mu již byly poskytnuty v rámci právní pomoci (jednomyslně).

9. Literatura

- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme de 1989 à 1991», *A.F.D.I.* 1991, str. 604 a násl.
- FARRAN (S.). – *The UK before the European Court of Human Rights. Case law and commentary*. Londýn, Blackstone, 1996, str. 234-236 a 275-277.
- LAMBERT (P.). – «Le droit d'accès aux documents administratifs personnels», *R.T.D.H.* 1990, str. 361-366.
- LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 296-305.
- MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1989», *B.Y.B.I.L.* 1989, str. 549-552.
- ROLLAND (P.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1990, str. 715-718.
- TRICHILO (P.). – «Il caso Gaskin», *Riv. I.D.U.* 1989, str. 448-451.
- VERHEY (L. F. M.). – «Noot», *NJCM-Bulletin* 1990, str. 214-217.

2. Změna příjmení nebo volba jména

139 VĚC BURGHARTZ proti ŠVÝCARSKU – Nemožnost, aby manžel před přijmením své manželky, které je jejich společným, užíval své vlastní

1. – *Pani Susanna Burghartzová má švýcarské a německé občanství, pan Albert Schnyder je švýcarským občanem. V roce 1984 uzavírají manželství ve Spolkové republice Německo. V souladu s právem této země si manželka ponechává příjmení Burghartzová, zvolené jako rodinné a manžel přijímá příjmení „Schnyder Burghartz“. Poté, co švýcarský matriční úřad zaznamenal jako společné příjmení manželů jméno „Schnyder“, dotyční žádají o povolení, aby bylo nahrazeno jménem „Burghartz“ pro rodinu a „Schnyder Burghartz“ pro manžela. Vláda kantonu Basilej-venkov to dne 6. listopadu 1984 zamítá.*

Dotyční dne 26. října 1988 svou žádost podávají znovu u Ministerstva spravedlnosti kantonu Basilej-město poté, co dne 1. ledna 1988 nabyla účinnosti změna občanského zákoníku týkající se právních účinků manželství. Žádost je však 12. prosince 1988 opět zamítnuta. Federální soud dne 8. června 1989 vyhovuje jejich stížnosti v rozsahu, v jakém si stěžují na to, že jim nebylo povoleno užívat rodinné příjmení „Burghartz“, ale odmítá manželovi povolit oficiální užívání příjmení „Schnyder Burghartz“, přičemž poznamenává, že v praxi ho může užívat soukromě.

2. – *Ve své stížnosti podané Komisi dne 26. ledna 1990 se pan a pani Burghartzovi dovolávají čl. 8 a 14 Úmluvy; vytykají úřadům, že prvním z nich*

odmítly přiznat právo užívat před přijmením rodiny své vlastní příjmení, ačkoli švýcarské právo takovou možnost přiznává manželkám, které si jako rodinné příjmení zvolily příjmení svého muže.⁽¹⁾

• Rozsudek ze dne 22. února 1994 (senát) (série A č. 280-B)

3. – Vláda vznesla dvě předběžné námítky.

Ža prvé zpochybnila, že stěžovatelka je v postavení poškozené osoby ve smyslu čl. 25 Úmluvy: pouze pan Burghartz byl podle ní poškozen odmítnutím své žádosti, která jediná je zde předmětem sporu, jelikož jeho manželka dosáhla satisfakce u Federálního soudu, který jí povolil, aby si ponechala své původní příjmení. Soud připomíná, že projednáváná věc má svůj původ ve společném kroku manželů Burghartzových, kteří žádali o současnou změnu svého společného příjmení a příjmení manžela. S ohledem na to, jaké je pojetí rodiny v systému Úmluvy, je Soud toho názoru, že paní Burghartzová se může pokládat za poškozenou – přinejmenším v následcích – inkriminovanými rozhodnutími. Proto námítku zamítá (jednomyslně).

Ža druhé vláda tvrdila, že nebyly vyčerpány vnitrostátní prostředky nápravy. Podle názoru Soudu dotyčným nelze vytykat, že své žádosti o změnu zakládal i pouze na vnitrostátním právu, jelikož jejich právní důvody v podstatě splývaly s těmi, s nimiž se obrátili na Komisi. Pokud jde o veřejnoprávní stížnost, její subsidiární charakter bránil tomu, aby byla v daném případě pokládána za adekvátní prostředek nápravy, jehož vyčerpání by čl. 26 Úmluvy také vyžadoval. Soud tedy zamítá i tuto námítku.

4. – Vláda zpochybnila aplikovatelnost čl. 8 a 14. Domnívá se, že poté, co vstoupil v platnost Protokol č. 7 k Úmluvě (1. listopadu 1988), je jeho čl. 5, týkající se rovnosti občanských práv a povinností manželů, jediným ustanovením, které upravuje, jakožto *lex specialis*, jejich rovnost ve volbě příjmení.

Soud zdůrazňuje, že podle čl. 7 Protokolu č. 7 je čl. 5 považován za dodatkové ustanovení k Úmluvě a tedy i k článkům 8 a 60. Proto nemůže ani čl. 8 nahradit, ani omezit jeho dosah. Soud poznamenává, že čl. 8 na rozdíl od některých jiných mezinárodních instrumentů neobsahuje explicitní ustanovení, pokud jde o příjmení. Jako prostředek osobní identifikace a identifikace příslušnosti k rodině se příjmení jednotlivce týká i jeho soukromého a rodinného života. Fakt, že stát a společnost mají zájem na tom, aby jeho užívání bylo právně upraveno, tomu není na překážku, neboť tyto veřejnoprávní aspekty se slučují se soukromým životem pojímaným tak, že do jisté míry zahrnuje právo jed-

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 21. října 1992 vyjadřuje názor, že byl porušen čl. 14 ve spojení s čl. 8 (osmnáct hlasů proti jednomu) a že není namístě se věcí zabývat z hlediska čl. 8 pojímaného samostatně (třináct hlasů proti šesti).

notlivce navazovat a rozvíjet vztahy se svými bližními, a to i v profesionální či obchodní oblasti.

V projednávaném případě může ponechání si příjmení, pod nímž byl stěžovatel podle svých slov znám v akademickém prostředí, nezanedbatelným způsobem ovlivnit jeho kariéru. Článek 8 je tedy aplikovatelný (šest hlasů proti třem).

5. – Vláda na podporu inkriminovaného systému nejprve zmínila snahu švédského zákonodárce, aby se prostřednictvím příjmení projevovала jednota rodiny. Tento argument Soud nepřesvědčuje, neboť to, že by si manžel připojil své původní příjmení k příjmení společnému, jež přijal od své ženy, by neodráželo jednotu rodiny o nic méně než opačné řešení, které je občanským zákoníkem připouštěno.

Také zde podle Soudu nelze hovořit o skutečné tradici: k zavedení práva manželek, jehož se stěžovatel dožaduje pro sebe, došlo teprve v roce 1984. Kromě toho musí být Úmluva vykládána ve světle současných životních podmínek a obzvláště významu, jaký je přisuzován principu nediskriminace.

Rovněž nic neodlišuje výběr společného příjmení, jaký manželé provedou ze svých příjmení původních, od výběru opačného. V protikladu k tomu, co tvrdila vláda, není uváženější výběr příjmení manžela než manželky. Nic proto neospravedlňuje, aby se v jednotlivých případech lišily následky.

Pokud jde o jiné typy příjmení, jako složené příjmení nebo jakákoli další soukromá forma, sám Federální soud je odlišil od zákonného příjmení rodiny, které jako jediné může být uvedeno v úředních dokladech jednotlivce. Nemožno proto být považována za jemu ekvivalentní.

Stručně řečeno, inkriminovaná odlišnost v zacházení postrádá objektivní a rozumné ospravedlnění a porušuje tudíž čl. 14 ve spojení s čl. 8 (pět hlasů proti čtyřem).

6. – s ohledem na tento závěr Soud nepokládá za nutné zkoumat, zda byl porušen i čl. 8 pojmáný samostatně (jednomyslně).

7. – Stěžovatelé podle čl. 50 požádali o 31 000 CHF za náklady na zastupování před vnitrostátními orgány a poté orgány Úmluvy. Soud jim přiznává 20 000 CHF (jednomyslně).⁽¹⁾

⁽¹⁾ Podle novelizovaného znění § 177 písm. a) vyhlášky o matrice, jež nabylo účinnosti dne 1. července 1994, si rovněž snoubenec po uzavření manželství může ponechat své příjmení, po němž následuje rodinné příjmení, pokud se snoubenci rozhodli zvolit si za rodinné příjmení původní příjmení ženy.

8. Literatura

- ALKEMA (E. A.). – «Noot», *N.J.* 1996, str. 80-82.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1993 et 1994», *A.F.D.I.* 1994, str. 658 a násl.
- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1994)», *J.D.I.* 1995, str. 746-748.
- GEORGIN (P.). – «La liberté de choix du nom de famille de deux époux», *R.T.D.H.* 1995, str. 57-67.
- HAUSHEER (H.). – «Der Fall Burghartz-oder: Vom bisweilen garstigen Geschäft der richerlichen Rechtsharmonisierung in internationalen Verhältnissen», *EuGRZ* 1995, str. 579-583.
- LAMBERT (P.). – «La Cour européenne des droits de l'homme – 1994», *J.T.D.E.* 1995, str. 56 a násl.
- LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 548-553.
- MARGUÉNAUD (J.-P.). – «Note», *D.* 1995, jurisprudence, str. 7-9.
- MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1994», *B.Y.B.I.L.* 1994, str. 520-522.
- PINTO (R.). – «La liberté du choix du nom de famille devant la Cour européenne des droits de l'homme (arrêt du 22 février 1994, Burghartz c. Suisse)», *G.P.* 14-15 décembre 1994, doctrine, str. 2-4.
- SUDRE (F.). – «Droit de la Convention européenne des droits de l'homme», *J.C.P.* 1995, édition générale, n° 6, I, 3823.
- SUDRE (F.) a kol. – «Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme 1994. Première partie: 1er janvier – 31 mai», *R.U.D.H.* 1994, str. 257 a násl.
- SWART (B.). – «The case-law of the European Court of Human Rights in 1994», *E.J.C.* 1995, str. 281 a násl.
- WARBRICK (C.). – «The European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1994, str. 612-613.

140 VĚC STJERNA proti FINSKU – Odmítnutí možnosti změnit si příjmení

1. – *Pan Stjerna, finský občan narozený roku 1936 a žijící v Helsinkách, je celním inspektorem.*

V roce 1989 žádá okresní úřad v Ousimaa, aby mu bylo povoleno změnit si příjmení „Stjerna“ na „Tavaststjerna“, které nosili jeho předci. Okresní úřad 12. února 1990, na základě negativního stanoviska konzultativního výboru pro jména, žádost stěžovatele zamítá podle § 10 odst. 2 zákona o příjmeních. Není přesvědčen, že navržené příjmení bylo předky dotyčného užíváno trvale, neboť první, kdo byl nositelem jeho současného příjmení, se narodil jako nemanželské dítě; kromě toho bylo navržené jméno užíváno velmi vzdálenými předky (v 18. století).

címu zacházení (čl. 3 Úmluvy) a oba dva byli vystaveni zasahování do rodinného života (čl. 8); právo na respektování rodinného života (čl. 8) implikuje možnost rodičů podat opravné prostředky, je-li spácháno sexuální násilí na jejich dětech, zejména pak jde-li o nezletilé a je-li otec jejich zákonným zástupcem; jeho dcera a on sám neměli k dispozici účinný prostředek nápravy před národním orgánem (čl. 13); inkriminovaná situace má diskriminační charakter, jenž je v rozporu s čl. 14.⁽¹⁾

• **Rozsudek ze dne 26. března 1985 (senát) (série A č. 91)**

3. – Soud se nejprve zabývá tvrzeními formulovanými jménem Y. Začíná tím, jež je založeno na čl. 8 pojmáném samostatně. Aplikovatelnost čl. 8 na skutkové okolnosti projednávaného případu není zpochybňována. Toto ustanovení může kromě povinnosti zdržet se zasahování, která z něj plyne, implikovat i přijetí pozitivních opatření týkajících se vztahů mezi jednotlivci. V tomto ohledu Soud pokládá občanskoprávní ochranu proti takovým zlovolným aktům, které se dotýkají základních hodnot a esenciálních aspektů soukromého života, za nedostatečnou: pouze trestní legislativa může zajistit nezbytnou ochranu. Soud však považuje za prokázané, že na základě § 248 ter trestního zákona nebylo možné zahájit trestní stíhání; vyplývá to z rozsudku odvolacího soudu v Arnhemu. Jelikož konkrétní a účinnou ochranu nezaručovalo ani žádné jiné ustanovení, Y byla poškozena v důsledku porušení čl. 8 (jednomyslně).

4. – Je tomu stejně s čl. 14 ve spojení s čl. 8? Projednání věci z hlediska čl. 14 není nutné, jestliže Soud konstatoval porušení požadavků čl. 8 přiznávajícího určité právo, s výjimkou případů, kdy je podstatným aspektem sporu zjevná nerovnost v zacházení ve vztahu k užívání tohoto práva. V projednávaném případě tomu tak není a Soud pokládá za nadbytečné o této otázce rozhodnout (jednomyslně).

5. – Soud s ohledem na to, že konstatoval porušení čl. 8, nepokládá za nutné věc navíc posuzovat z hlediska čl. 3 pojmáného samostatně nebo ve spojení s čl. 14 (jednomyslně).

6. – Pokud jde o neexistenci prostředku nápravy, Soud se jí již zabýval z hlediska čl. 8. Proto tak nemusí činit z pohledu čl. 13 (jednomyslně).

7. – Konečně Soud rozhoduje, že nebude samostatně projednávat stížnosti X,

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 5. července 1983 dospívá k závěru, že – pokud jde o Y – byl porušen čl. 8 (jednomyslně), ale nikoli čl. 3 (patnáct hlasů proti jednomu) a že není namístě se stížností zabývat ani z hlediska čl. 14 ve spojení s články 8 a 3, ani z hlediska čl. 13; pokud jde o X, žádná odlišná otázka nevzniká, co se týče jeho práva na respektování rodinného života.

jelikož se právní zástupce stěžovatelů k tomuto aspektu při jednání nevrátil.

8. – Soud na základě čl. 50 přiznává Y 3 000 guldenů za morální újmu (jednomyslně).⁽¹⁾

9. Literatura

- ALKEMA (E. A.). – «Noot», *N.J.* 1985, str. 1692-1694.
 ANDREWS (J.). – «Right to take proceeding for sexual assaults», *E.L.R.* 1985, str. 295.
 CASTRO-RIAL GARRONE (F.). – «Crónica de las decisiones de la Comisión y del Tribunal europeos de Derechos Humanos (1984-1985)», *R.I.E.* 1985, str. 605-608.
 COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme (chronique 1985-1986-1987)», *C.D.E.* 1988, str. 462.
 DRZEMCZEWSKI (A.) a WARBRICK (C.). – «The European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1985, str. 430-431.
 LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 156-161.
 MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1985», *B.Y.B.I.L.* 1985, str. 344-346.
 PETTITI (L.-E.). – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1985, str. 629-630.
 ROLLAND (P.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1986, str. 1082-1083.
 SCHOKKENBROECK (J.). – «X en Y tegen Nederland – noot», *NJCM-Bulletin* 1985, str. 417-419.
 VAN GALEN-HERRMANN (R. E.). – «Een onopgemerkte wetswijziging», *N.J.B.* 1985, str. 715.

4. Homosexualita

143 VĚC DUDGEON proti SPOJENÉMU KRÁLOVSTVÍ – Trestní legislativa Severního Irsku zakazující mužské homosexuální vztahy

1. – *V Severním Irsku trestá zákon z roku 1861, o trestných činech proti jednotlivci a zákon z roku 1885, kterým se mění trestní právo, akty sodomie (buggery) a závažné neslušnosti, spáchané veřejně nebo v soukromí, až odnětím svobody na doživo v případě prvního a na dva roky v případě druhého. Naproti tomu ženské homosexuální vztahy mezi osobami, jež k nim jsou svolné, nejsou trestné.*

V Anglii a Walesu od přijetí zákona z roku 1967, o sexuálních deliktech a ve Skotsku od přijetí zákona z roku 1980, o trestním soudnictví, již homose-

⁽¹⁾ Zákon ze dne 27. února 1985, který nabyl účinnosti dne 1. dubna 1985, změnil § 65 trestního zákona. Nové znění umožňuje zákonnému zástupci duševně postižené osoby poškozené trestným činem podat trestní oznámení.

xuální akty, k nimž dojde v soukromí mezi svobodnými muži staršími 21 let, nejsou – kromě výjimek týkajících se duševně nemocných osob nebo příslušníků ozbrojených sil a personálu obchodního námořnictva – trestnými činy.

V červenci 1979 zveřejňuje vláda Spojeného království předběžný návrh předpisu, jež podstatou je uvést právo Severního Irsku do souladu s právem Anglie a Walesu. Nicméně po průzkumu provedeném u obyvatelstva vláda v červenci 1979 oznamuje, že nemá v úmyslu návrh nadále prosazovat.

2. – Pan Jeffrey Dudgeon, britský občan narozený v roce 1946 a žijící v Belfastu, kde pracuje jako expeditor, je homosexuál. Od jisté doby vede s dalšími osobami kampaň za reformu severoirského práva týkajícího se homosexuality. V lednu 1976 je v jeho bytě na základě zákona z roku 1971, o omamných látkách, provedena domovní prohlídka. Policie zde zabavuje dopisy a osobní deník popisující homosexuální aktivity a žádá ho, aby ji následoval na komisařství, kde ho po několik hodin vyslýchá na téma jeho osobního života. Následně předává spis řediteli Úřadu pro trestní stíhání (Director of Public Prosecutions⁽¹⁾), avšak v únoru 1977 je dotyčný informován, že nebude stíhán a jeho písemnosti s poznámkami mu jsou vráceny.

3. – Pan Dudgeon dne 26. května 1976 podává stížnost Komisi. Tvrdí, že severoirské trestní právo zakazující homosexuální akty, k nimž dojde v soukromí mezi svobodnými dospělými osobami mužského pohlaví, představuje neoprávněně zasahování do jeho práva na respektování soukromého života, jež je zaručeno čl. 8 Úmluvy. Také se považuje za oběť diskriminace, která je v rozporu s čl. 14, neboť je podle svých slov podroben výraznějším omezením než homosexuálové v jiných oblastech Spojeného království, jakož i homosexuálové a heterosexuálové v samotném Severním Irsku.⁽²⁾

● **Rozsudek ze dne 22. října 1981 (plénium Soudů) (série A č. 45)**

4. – Soud konstatuje, že pouhá existence inkriminované legislativy zasahuje do práva pana Dudgeona na respektování soukromého života, který zahrnuje i sexuální život. Policejní vyšetřování z ledna 1976 pak ukázalo realitu hrozby, jíž je vystaven.

⁽¹⁾ Úředník, jehož úloha je podobná úloze státního zástupce.

⁽²⁾ Komise ve své zprávě ze dne 13. března 1980 vyslovuje mínění, že zákonný zákaz homosexuálních aktů, k nimž dojde v soukromí a na základě vzájemného souhlasu, avšak mezi muži mladšími 21 let, neporušuje ve vztahu k panu Dudgeonovi práva zaručená čl. 8 (osm hlasů proti dvěma) ani čl. 14 ve spojení s čl. 8 (osm hlasů proti jednomu a jedno zdržení se hlasování). Naproti tomu zákonný zákaz takových aktů mezi muži staršími 21 let právo stěžovatele na respektování soukromého života porušuje (devět hlasů proti jednomu); není nutné se zabývat tím, zda porušuje i čl. 14 ve spojení s čl. 8 (devět hlasů proti jednomu).

Britská vláda tvrdila, že zasahování do soukromého života pana Dudgeona bylo ospravedlněné, neboť severoirská legislativa týkající se homosexuálních aktů je nezbytná v demokratické společnosti mj. k ochraně morálky. Soud pokládá určitou trestněprávní úpravu mužského homosexuálního chování, jako ostatně i jiných forem sexuálního chování, za legitimní. Použití trestních sankcí je oprávněné, pokud je třeba chránit veřejnost všeobecně proti tomu, co šokuje a zraňuje. I ve vztahu k aktům, k nimž dojde v soukromí a na základě vzájemného souhlasu, je nutno poskytnout záruky proti zneužívání a mravnímu každému osob, které jsou obzvláště zranitelné, například z důvodu svého mládí.

5. – Po upřesnění, že mu nepřísluší, aby vyjadřoval hodnotový soud nad mravností mužských homosexuálních vztahů mezi dospělými osobami, Soud zkoumá, zda jsou důvody předložené na podporu zasahování do soukromého života pana Dudgeona relevantní a dostatečné z hlediska čl. 8 odst. 2.

Nejprve se zabývá argumenty, jichž se dovolávala britská vláda, aby zpochybnila závěr Komise, podle něhož trestní zákaz homosexuálních aktů, k nimž dojde v soukromí mezi svobodnými muži staršími 21 let, není důvodný. Soud především uznává, že mezi Severním Irskem a Spojeným královstvím existují rozdíly v postoji a veřejném mínění, pokud jde o otázky mravnosti a že jsou relevantním faktorem. Z toho plyne, že morální klima panující v Severním Irsku v záležitostech sexuality a projevující se například odporem k zamýšlené legislativní reformě patří ke skutečnostem, k nimž mohou státní orgány oprávněně přihlížet při zjišťování, zda existuje naléhavá společenská potřeba zachovat platnou legislativu v nezměněné podobě.

Zbývá rozhodnout, zda tyto důvody, které Soud považuje za legitimní, postačují. Dnes je homosexuální chování chápáno lépe než v době přijetí zákonů z let 1861 a 1885: ve velké většině členských států Rady Evropy se již nevěří, že inkriminované homosexuální praktiky samy o sobě vyžadují trestní represí. Rozsudek konstatuje, že i v samotném Severním Irsku státní orgány v posledních letech upustily od stíhání za homosexuální akty, k nimž došlo mezi svobodnými muži staršími 21 let. Nelze tedy hovořit o naléhavé společenské potřebě kvalifikace takových aktů jako trestných činů, protože ani riziko, že bude způsobena újma zranitelným osobám, jež je nutno chránit, například nezletilým, ani dopady na společnost nejsou dostatečným ospravedlněním. Škodlivé důsledky, jaké může mít sama existence severoirské legislativy pro život osoby s homosexuální orientací, jako je pan Dudgeon, převažují nad argumenty mluvícími proti jakékoli změně platného práva. Proto důvody uvedené britskou vládou nepostačují k ospravedlnění zachování trestního zákazu homosexuálních vztahů, k nimž dojde v soukromí mezi dospělými muži způsobilými s nimi souhlasit.

6. – Na rozdíl od Komise, která svůj názor vyjádřila, Soud nerozhoduje o otázce, zda zasahování kritizované stěžovatelem může – v míře, v jaké je dotyčným

bráněno, aby měl homosexuální vztahy s osobami mladšími 21 let – být ospravedlněno nezbytností chránit mravnost mladistvých. Soud je toho názoru, že na prvním místě přísluší národním orgánům, aby rozhodly o zárukách, jež je nutno v daném ohledu vyžadovat a obzvláště, aby stanovily věk, před jehož dosažením musí mladiství požívat ochrany trestním právem.

7. – Soud dospívá k závěru, že pan Dudgeon byl a nadále je vystaven neospravedlněnému zasahování do svého práva na respektování soukromého života, čímž je porušen čl. 8 (patnáct hlasů proti čtyřem). Soud pokládá za nadbytečné věc navíc posuzovat z hlediska čl. 14 (čtrnáct hlasů proti pěti).

8. – Pan Dudgeon na základě čl. 50 požádal o spravedlivé zadostiučinění za úzkost a utrpení, jaké zakusil, jakož i za různé výdaje. Rozsudek tuto otázku přikazuje senátu, který byl původně ustaven pro projednání věci a v lednu 1981 se vzdal pravomoci ve prospěch pléna Soudu (jednomyslně).

• **Rozsudek ze dne 24. února 1983 (senát) – Aplikace čl. 50 (série A č. 59)**

9. – Soud rozhoduje, že Spojené království musí panu Dudgeonovi vyplatit za náklady související s řízením před orgány Úmluvy 3 315 GBP (stěžovatel požadoval 4 655 GBP) (jednomyslně).

V dalším nároku stěžovatele zamítá, zejména pokud jde o finanční náhradu údajně způsobené újmy (jednomyslně).⁽¹⁾

10. Literatura

- ALBA NAVARRO (M.). – «Tribunal europeo de Derechos Humanos – caso Dudgeon», *Boletín de jurisprudencia constitucional* 1982, str. 563-597.
 ANDREWS (J.). – «Just satisfaction under the Convention», *E.L.R.* 1983, str. 205.
 CALLEWAERT (J.), DÉJEANT-PONS (M.) a SANSONETIS (N.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme relative à l'article 50 de la CEDH (3e partie)», *R.U.D.H.* 1990, str. 215-217.
 COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme – chronique 1980-1981», *C.D.E.* 1982, str. 221-226.
 FARRAN (S.). – *The UK before the European Court of Human Rights. Case law and commentary*, Londýn, Blackstone, 1996, str. 202-208 a 334-335.
 GARCIA DE ENTERRIA (E.) (ed.). – «*El sistema europeo de protección de los derechos humanos*», Madrid, Civitas, 1983, str. 592-600.
 GIRARD (P.). – «The protection of the rights of homosexuals under the international

⁽¹⁾ Nařízení, které nabylo účinnosti dne 9. prosince 1982, „depenalizovalo“ v Severním Irsku homosexuální akty, k nimž dojde v soukromí mezi svobodnými muži staršími 21 let; stanovilo nicméně výjimky pro duševně nemocné osoby, vojáky a personál obchodního námořnictva.

- law of human rights: European perspectives», *A.C.D.P./C.H.R.Y.* 1986, str. 3-24.
 KOLBERT (C. F.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1981», *B.Y.B.I.L.* 1981, str. 343-347.
 LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.) – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 124-134.
 MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1983», *B.Y.B.I.L.* 1983, str. 322-324.
 PELLOUX (R.). – «Les arrêts rendus par la Cour européenne des droits de l'homme en 1981», *A.F.D.I.* 1982, str. 504-508.
 ROLLAND (P.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1985, str. 185-188.

5. Transsexualita

144 VĚC VAN OOSTERWIJCK proti BELGIÍ – Právní neuznání nové sexuální identity operovaného transsexuála

1. – *Danielle Van Oosterwijcková, belgická občanka narozená v roce 1948, podstupuje v letech 1969 až 1973 chirurgickou a hormonální terapii změny pohlaví: přestože měla charakteristické biologické znaky ženského pohlaví, dlouhodobě zakoušela hluboký pocit, že patří k pohlaví mužskému. Následně žádá, aby v dokumentech matriky byly opraveny údaje týkající se jejího pohlaví, avšak neúspěšně: dne 7. května 1994 odvolací soud v Bruselu potvrzuje rozhodnutí soudu první instance, který uvedenou žádost zamítá; upřesňuje, že žádné ustanovení belgického práva neumožňuje brát v úvahu změny, které byly uměle provedeny na vzhledu jednotlivce, a to ani když odpovídají hluboce zakořeněným psychickým tendencím.*

Až do dnešního dne D. Van Oosterwijck – rozsudek užívá mužského rodu v souladu se „společenským pohlavím“ předpokládaným v době podání stížnosti Komisi – nepožádal o povolení změnit si jména; je držitelem občanského příkazu, v němž jsou uvedena jeho ženská jména, ale naproti tomu je v něm použita fotografie odpovídající jeho současnému vzhledu. Je zapsán jako advokát u Advokátní komory v Bruselu.

2. – *Ve své stížnosti podané Komisi dne 1. září 1976 se D. Van Oosterwijck dovolává tři články Úmluvy: čl. 3, protože podle svých slov žije v nelidské a ponižující situaci „občanské smrti“; čl. 8, jelikož ho aplikace zákona nutí užívat doklady, které nejsou v souladu s jeho skutečnou sexuální identitou; čl. 12, neboť mu rozhodnutí belgických soudů tím, že umožnila přetrvávání rozporu mezi jeho zákonnou a fyzickou identitou, zabránila v uzavření manželství a založení rodiny.*⁽¹⁾

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 13. března 1980 vyslovuje mínění, že zákonný zákaz homosexuálních aktů, k nimž dojde v soukromí a na základě vzájemného souhlasu, avšak mezi muži mladšími 21 let, neporušuje ve vztahu k panu Dudgeonovi práva

Kapitola 1 SVOBODA NÁBOŽENSKÉHO VYZNÁNÍ

(čl. 9 Úmluvy)

1. Proselytismus

159 VĚC KOKKINAKIS proti ŘECKU – Odsouzení svědka Jehovova za proselytismus

1. – Pan Minos Kokkinakis, řecký podnikatel v důchodu, se narodil v roce 1919 v rodině ortodoxního vyznání. V roce 1936 se stal svědkem Jehovovým a následně byl více než šedesátkrát zatčen pro proselytismus; kromě toho byl několikrát internován a vězněn.

Dne 2. března 1986 pan Kokkinakis a jeho žena navštívují v Sitii (Kréta) paní Kyriakakiovou, ortodoxní křesťanku, a vedou s ní diskusi, v jejímž průběhu se ji pan Kokkinakis snaží obrátit na svou víru, zejména tím, že jí předčítá pasáže z několika knih a předává jí některé další. Manžel paní Kyriakakiové přivolává policii, která manžele Kokkinakisovi zatýká a bere do vazby. Oba jsou obviněni z trestného činu proselytismu, trestaného ustanovením § 4 zákona č. 1363/1938, který byl přijat za Metaxasovy diktatury (1936 až 1940). Trestní soud v Lassithi dne 20. března 1986 ukládá každému z nich trest odnětí svobody na čtyři měsíce, který lze nahradit zaplacením 400 drachem za den věznění a pokutou 10 000 drachem. Odvolací soud Kréty, na který se odsouzení obrátili, dne 17. března 1987 zprošťuje viny paní Kokkinakisovou, avšak potvrzuje vinu jejího manžela, jemuž snižuje trest odnětí svobody na tři měsíce a mění ho na peněžní sankci ve výši 4 000 drachem za den. Dotyčný podává kasační stížnost, ta je ale v dubnu 1988 zamítnuta.

2. – Východní Kristova ortodoxní církev, která je symbolem uchovávaní řecké kultury a jazyka po dobu téměř čtyř set let osmanské okupace, se aktivně účastnila bojů řeckého lidu za jeho emancipaci a z tohoto důvodu existuje jisté ztotožnění mezi helénismem a ortodoxií. Následně Ústavy této církvi přisoudily „dominantní“ charakter. Jakožto představitelka drtivé většiny populace právně i fakticky ztělesňuje náboženství státu samého, kterému ostatně zajišťuje mnohé správní či vzdělávací funkce. Ústavy z let 1844, 1864, 1911 a 1952 zakazují „proselytismus a jakékoli jiné vystupování proti dominantnímu náboženství“. Ústava z roku 1975 zakazuje proselytismus, tentokrát v obecné rovině: týká se všech „uznávaných náboženství“, tj. těch, jejichž dogmata nejsou podvržená a která novým stoupencům neukládají žádné tajné zasvěcení.

22. srpna 1988 pan Kokkinakis
 má práva zaručená články 7,
 6 odst. 1 a 2.⁽¹⁾

č. 260-A)

...ní tak, jak ji chrání
 „společnosti“ ve smyslu
 ...ty věřících a jejich pojetí
 ...nosti, skeptiky či indifferen-
 ...je obzvláště svobodu „projevovat
 ...řejně“ a v kruhu těch, s nimiž je sdí-
 ...romě“; v zásadě zahrnuje i právo pokusit
 ...říklad prostřednictvím „vyučování“.

...ých čl. 9 se projevuje také ve způsobu, jakým je
 ...ní týkající se jejich omezení: na rozdíl od druhého od-
 ... a 11, který zahrnuje všechna práva uvedená v jejich prvním
 ...st. 2 čl. 9 týká pouze „svobody projevat náboženské vyznání
 ...ení“.

5. – Po vyslovení těchto obecných principů se Soud zabývá jejich aplikací. Odsouzení trestním soudem v Lassithi, později zmírněné odvolacím soudem Kréty, představuje zasahování do výkonu práva pana Kokkinakise na „svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení“.

Bylo toto zasahování stanoveno zákonem? Soud již dříve konstatoval, že znění mnoha zákonů není absolutně přesné: kvůli nutnosti vyhnout se nadměrné rigiditě a přizpůsobit se změnám situace mnoho z nich používá více či méně vágní formulace, jejichž výklad a aplikace závisejí na praxi. V projednávaném případě byl § 4 zákona č. 1363/1938 doplněn ustálenou judikaturou řeckých soudů, která byla zveřejněna a dostupná.

Inkrimované zasahování sledovalo legitimní cíl z hlediska čl. 9 odst. 2: ochranu práv a svobod jiných.

Pokud jde o nezbytnost zasahování v demokratické společnosti, je třeba odlišit křesťanské svědectví od násilného proselytismu: první z nich odpovídá skutečné evangelizaci; druhé je její zlkázou či pokrivením, jež je neslučitelné s úctou, kterou vyžaduje svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Kritéria

⁽¹⁾ Komise dne 7. prosince 1990 stížnost přijímá s výjimkou bodů založených na čl. 5 a 6. Ve své zprávě ze dne 3. prosince 1991 vyjadřuje názor, že nebyl porušen čl. 7 (jedenáct hlasů proti dvěma), byl porušen čl. 9 (jednomyslně) a žádná odlišná otázka nevnáší z hlediska čl. 10 (dvanáct hlasů proti jednomu).

přijata v záležitosti proselytismu řeckým zákonodárcem mohou být považována za přijatelná v míře, v níž je jejich účelem potlačovat pouze násilný proselytismus, jehož abstraktní definice není v projednávaném případě potřebná.

Soud nicméně konstatuje, že řecké soudy založily odpovědnost stěžovatele na odůvodnění, které se spokojovalo se zněním § 4, aniž dostatečně upřesňovalo, v čem se dotyčný pokusil přesvědčit svého bližního násilnými prostředky. Žádná ze skutečností, jež jsou v odůvodnění uvedeny, to neumožňuje zjistit. Nebylo tedy prokázáno, že odsouzení pana Kokkinakise bylo ospravedlněno naléhavou společenskou potřebou. Stručně řečeno, byl porušen čl. 9 (šest hlasů proti třem).

6. – Článek 7 odst. 1 se neomezuje na zákaz retroaktivní aplikace trestního práva k újmě obžalovaného. Obecněji zakotvuje také princip zákonnosti trestných činů a trestů a princip, který příkazuje, aby trestní právo nebylo aplikováno k újmě obžalovaného extenzivně, zejména prostřednictvím analogie; z toho plyne, že trestný čin musí být jasně definován zákonem.

V projednávaném případě stěžovatel ze znění § 4 zákona č. 1363/1938, případně z jeho soudního výkladu, mohl vědět, jaké akty ho činí odpovědným. Článek 7 tedy nebyl porušen (osm hlasů proti jednomu).

7. – Soud s ohledem na své rozhodnutí týkající se čl. 9 nepokládá za nutné projednávat body stížnosti založené na čl. 10 a na čl. 14 ve spojení s čl. 9 (jednomyslně).

8. – Na základě čl. 50 Soud panu Kokkinakisovi přiznává 400 000 drachem za morální újmu (jednomyslně). Za náklady řízení vynaložené v Řecku a posléze před orgány Úmluvy mu přiznává 2 789 500 drachem (jednomyslně).

9. Literatura

- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1993 et 1994», *A.F.D.I.* 1994, str. 658 a násled.
- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1993)», *J.D.I.* 1994, str. 790-792.
- JORION (B.). – «Jurisprudence de la CEDH en matière de droit de la famille et d'exercice public du culte», *L.P.A.* 10. août 1994, str. 53-57.
- JUNOSZA-ZDROJEWSKI (G.). – «La Cour européenne et les activités des sectes», *G.P.*, 15-19 juillet 1994, str. 41-43.
- KARAGIANNIS (S.). – «Les minorités religieuses et la Convention européenne des droits de l'homme», *L'Observateur des Nations Unies* 1997, n° 3, str. 83-104.
- KOERING-JOULIN (R.). – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1994, str. 362 a násled.
- LABUSCHAGNE (B.). – «Noot», *NJCM-Bulletin* 1994, str. 706-709.
- LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court*

8. Literatura

- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (ed.). – *El sistema europeo de protección de los derechos humanos*, Madrid, Civitas, 1983, str. 257-262.
- LALIVE (J.-F.). – «Chronique de la jurisprudence de la Commission, de la Cour européenne des droits de l'homme et du Comité des ministres du Conseil de l'Europe», *J.D.I.* 1964, str. 381-356.
- PELLOUX (R.). – «L'arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme dans l'affaire De Becker», *A.F.D.I.* 1962, str. 330-346.
- SUY (E.). – «De zaak De Becker voor het Europees Gerechtshof voor de Mensenrechten», *Rechtskundig Tijdschrift van België* 1962, str. 131-152.
- WOESNER (H.). – «Die ersten Entscheidungen des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte», *N.J.W.* 1963, str. 694-697.

163 VĚC HANDYSIDE proti SPOJENÉMU KRÁLOVSTVÍ – Konfiskace knihy považované v Anglii za obscénní a odsouzení nakladatele k pokutě.

1. – Pan Richard Handyside, britský občan narozený v roce 1943, vlastní v Londýně nakladatelství Stage 1, které založil v roce 1968. V září 1970 odkupuje práva k vydání díla „Červená knížka pro školáky“ ve Spojeném království. Tato kniha, napsaná Dány Sørenem Hansenem a Jesperem Jansenem a koncipovaná jako referenční dílo, se zabývá výchovou a vzděláváním; přibližně jedna desetina jejího obsahu se týká sexuality. Nejdříve vychází v roce 1969 v Dánsku a poté, po přeložení a určitých úpravách, v Belgii, Finsku, Francii, na Islandu, v Itálii, Nizozemí, Norsku, Řecku, Spolkové republice Německo, Švédsku a Švýcarsku, jakož i v několika neevropských zemích. Také je ve volném oběhu v Lucembursku a Rakousku.

Pan Handyside poté, co dal dílo „Červená knížka pro školáky“ přeložit do angličtiny, připravuje vydání určené pro Spojené království; veřejný prodej má být zahájen dne 1. dubna 1970. Ihned po vytištění nakladatel zaslá několik stovek exemplářů k recenzi řadě publikačních společností, počínaje celonárodními a místními deníky a konče pedagogickými a lékařskými časopisy. V tisku se objevuje několik hodnocení.

2. – Dne 30. března 1971 britské úřady v důsledku jistého počtu trestních oznámení přijímají opatření podle zákonů z let 1959 a 1964, o obscénních publikacích. Ve dnech 31. března a 1. dubna policie zabavuje všechny exempláře knihy, které nalézá u nakladatele a tiskařské společnosti (téměř 18 800 exemplářů z celkového nákladu 20 000 pátrání uniká a následně je prodáno, zejména školám, které si je objednaly). Proti panu Handysideovi je zahájeno trestní stíhání: dne 1. července 1971 ho Magistrate's Court⁽¹⁾ v Lambethu

⁽¹⁾ Trestní soud zasedající bez poroty a projedávající méně závažné trestné činy.

odsuzuje k pokutě a nařizuje zničení zabavených knih. Nakladatel se odvolává k Inner London Quarter Sessions, avšak neúspěšně. Tento soud po vyslechnutí svědků dne 29. října 1971 dospívá k závěru, že kniha je obscénní v tom, že – je-li nahlížena jako celek – vykazuje tendenci k mravnímu kažení značné části mladých lidí, kteří s ní mohou přijít do kontaktu. Dále soud po pečlivém posouzení a navzdory řadě kladných aspektů, jež kniha má, rozhoduje, že se panu Handysideovi, který se dovolával výjimky předpokládané zákony, nepodařilo prokázat, že její otištění ospravedlňuje veřejný zájem.

Revidované vydání „Červené knížky“ vychází dne 15. listopadu 1971, aniž by vedlo k trestnímu stíhání.

3. – Ve své stížnosti podané Komisi dne 13. dubna 1972 pan Handyside tvrdí, že britské úřady porušily mimo jiné jeho svobodu projevu (čl. 10 Úmluvy) a jeho právo na pokojné užívání majetku (čl. 1 Protokolu č. 1). Také uvádí, že mu Spojené království nezajistilo užívání těchto dvou práv bez diskriminace založené na názorech (čl. 14 Úmluvy).⁽¹⁾

• Rozsudek ze dne 7. prosince 1976 (plénum Soudu) (série A č. 24)

4. – Soud se nejprve zabývá tím, zda opatření, která zasáhla do svobody projevu pana Handysidea, splňovala podmínky odst. 2 čl. 10.

Byla tato opatření stanovena zákonem? Ano, neboť podkladem pro ně byly zákony z let 1959 a 1964, o obscénních publikacích, jejichž použití pan Handyside kritizoval pouze z hlediska Úmluvy, a nikoli z hlediska vnitrostátního práva.

Sledovala opatření legitimní cíl z hlediska Úmluvy? Soud má za to, že z cílů vyjmenovaných v čl. 10 přichází v úvahu pouze ochrana morálky, a ta je účelem zákonů z let 1959 a 1964. Kontrolu vyžadují i jednotlivá opatření přijatá na základě těchto zákonů. „Červená knížka“ ovšem byla určena především dětem a dospívajícím ve věku dvanáct až osmnáct let, kteří si mohli některé její pasáže vykládat jako povzbuzování k aktivitám, jež by pro ně byly předčasné a škodlivé, ba dokonce ke spáchání určitých trestných činů. Angličtí soudci si proto v dané době mohli oprávněně myslet, že by dílo mělo zhoubný dopad na morálku mnoha mladých čtenářů.

Stěžovatel poukazoval na to, že anglický odvolací soud citoval také další

⁽¹⁾ Komise dne 4. dubna 1974 rozhoduje, že věc z úřední moci posoudí z hlediska článků 17 a 18 Úmluvy. Ve své zprávě ze dne 30. září 1975 dospívá k závěru, že nebyly porušeny ani články 10 (osm hlasů proti pěti a jedno zdržení se hlasování) a 18 (jednomyslně) Úmluvy ani čl. 1 Protokolu č. 1 (devět hlasů proti čtyřem a jedno zdržení se hlasování); pokládá za nadbytečné věc podrobněji posuzovat z hlediska čl. 17 Úmluvy (jednomyslně).

výňatky z knihy, které považoval za podvrtné; spatřoval v tom potvrzení své teze, že se za stíháním skrývá politický motiv. Soud tento argument odmítá: soud *Inner London Quarter Sessions* k tomuto podvrtnému aspektu přihlížel pouze jako k okolnosti, která v jeho očích tendenci dila mravně kazit ještě více přitěžovala. Soud proto připouští, že hlavním cílem inkriminovaných opatření bylo chránit morálku nezletilých.

Byla opatření nezbytná v demokratické společnosti? Soud poznamenává, že z vnitrostátního práva různých smluvních států nelze dovodit jednotné evropské pojetí morálky a že čl. 10 odst. 2 státním přiznává určitou míru uvážení k tomu, aby rozhodly, co je nezbytné k ochraně morálky. Jejich pravomoc však není neomezená, nýbrž podléhá kontrole Soudu. Svoboda projevu představuje jeden z prvorádých základů demokratické společnosti a vztahuje se i na myšlenky, které zraňují, šokují či znepokojují. Každé omezení svobody projevu musí být přiměřeně sledovanému cíli a Soudu přísluší, aby rozhodl, zda jsou důvody, jež na jeho ospravedlnění uvedly vnitrostátní orgány, relevantní a dostatečné.

Pan Handyside předložil řadu argumentů, jež měly doložit, že opatření, na něž si stěžuje, nebyla nezbytná. Soud po posouzení každého z nich dospívá k závěru, že žádné porušení čl. 10 nebylo prokázáno (třináct hlasů proti jednomu).

5. – Pokud jde o právo pana Handysidea na respektování majetku, Soud má za to, že druhá věta čl. 1 Protokolu č. 1 umožňovala jak dočasné zabavení „Červené knížky“, tak její pozdější konfiskaci a zničení (jednomyslně). První z nich je v souladu s anglickým právem a došlo k němu v obecném zájmu, jelikož jeho účelem byla ochrana morálky. Pokud jde o konfiskaci a zničení, jde o opatření, která jsou aplikována podle principu obecného práva smluvních států na předměty, jejichž užívání bylo zákonným způsobem shledáno nepovoleným a ohrožujícím obecný zájem.

6. – Nakonec Soud odmítá tvrzení, kterými si pan Handyside stěžoval na svévolnou odlišnost v zacházení, neslučitelnou s čl. 14. Nic nesvědčí o tom, zaprvé, že byl nakladatel stíhán pro svou politickou orientaci; za druhé, že pornografické publikace a představení tolerované ve Spojeném království jsou určeny, stejně jako „Červená knížka“, dětem a dospívajícím, kteří k nim mají snadný přístup; za třetí, že opatření přijatá proti nakladateli a dílu se odchýlila od jiných rozhodnutí vydaných v obdobných případech, a představují tudíž odepření spravedlnosti nebo zjevnou nezákonnost (jednomyslně).

7. Literatura

COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme – chronique de jurisprudence 1976-1977», *C.D.E.* 1978, str. 350-358.

COLOMBO (F.). – «Il caso Handyside: presa di posizione della Corte europea dei diritti dell'uomo sulle pubblicazioni oscene destinate ai minori», *Jus* 1976, str. 397 a násled.

ERMACORA (F.). – «Richtungweisendes Handyside-Urteil?», *EuGRZ* 1977, str. 363-364.

FARRAN (S.). – *The UK before the European Court of Human Rights. Case law and commentary*, Londýn, Blackstone, 1996, str. 255-260.

FEINGOLD (C.). – «The Little Red Schoolbook and the European Court of Human Rights», *R.D.H.* 1978, str. 21-47.

GARCIA DE ENTERRIA (E.) (ed.). – *El sistema europeo de protección de los derechos humanos*, Madrid, Civitas, 1983, str. 408-415.

HARRIS (D. J.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1976-1977», *B.Y.B.I.L.* 1976-1977, str. 381-384.

KÖCK (H. F.). – «Der Schutz des Elternrechts in der EMRK. Zur Entscheidung des EGMR vom 7.12.1976», *Ö.Z.Ö.R.V.* 1979, str. 23-64.

LENER (S.). – «L'educazione sessuale, l'osceno e i diritti dell'uomo alla Corte europea», *La civiltà cattolica* 1977, str. 369-409.

PELLOUX (R.). – «Trois problèmes de société devant la Cour européenne des droits de l'homme», *A.F.D.I.* 1977, str. 369-409.

PINTO (R.). – *La liberté d'information et d'opinion en droit international*, Paříž, Economica, 1984, str. 189-197.

ROLLAND (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1978, str. 706-714.

SPIELMANN (A.). – «La liberté d'expression et ses limites», *A.D.L.* 1991, str. 272-275.

164 VĚC SUNDAY TIMES proti SPOJENÉMU KRÁLOVSTVÍ (č. 1)⁽¹⁾
– Zákaz publikovat informace o probíhajících občanskoprávních řízeních, uložený periodiku

1. – *V letech 1959 až 1962 se ve Spojeném království narodilo několik stovek dětí s vážnými tělesnými deformacemi, jež byly přičítány tomu, že jejich matky v průběhu těhotenství užívaly jako utišující prostředek nebo lék na spaní thalidomid. Následně řada rodičů podala žalobu na Distillers Company (Biochemicals) Ltd, výrobce a prodejce thalidomidu ve Spojeném království.*

Dne 24. září 1972 britský týdeník The Sunday Times otiskuje čl. nadepsaný „Naše děti oběti thalidomidu: hanba pro zemi“ a oznamuje svůj úmysl v krátké době přinést informace o historii tragédie, jakož i o výrobě a pokusech s thalidomidem v letech 1958 až 1961.

Společnost Distillers podává generálnímu prokurátorovi (Attorney-General⁽²⁾) oficiální stížnosti, podle nichž příslušné články představují nebo budou představovat contempt of court (pohrdání soudem), jelikož je spor dosud projednáván. Attorney-General se poté rozhoduje požádat High Court, aby zakázal otištění dal-

⁽¹⁾ Viz též věci *Observer a Guardian*, a *Sunday Times* (č. 2).

⁽²⁾ *Attorney-General* je členem Dolní sněmovny a vlády a právním poradcem a advokátem britské Koruny.

šihó zamýšleného článku. Jeho žádosti je v listopadu 1972 vyhověno.

Na základě odvolání společnosti *Times Newspapers Ltd* Court of Appeal nařizení High Court mění, avšak Sněmovna lordů po stížnosti, kterou podal Attorney-General, dne 18. července 1973 původně vydaný zákaz jednomyslně potvrzuje. Dospívá k závěru, že otištění čl. by představovalo contempt of court tím, že by čl. vedl veřejnost k předjímání výsledku soudního řízení probíhajícího mezi navrhovateli a společností *Distillers*, včetně jednání o smírném urovnání.

Zákaz je s konečnou platností odvolán v roce 1976.

2. – Účelem práva týkajícího se contempt of court, které je součástí common law, je chránit nikoli důstojnost soudců, nýbrž chod spravedlnosti: umožňují soudům zasáhnout tak, aby zabránily nebo potrestaly jednání, které tomuto chodu může bránit, škodit nebo ho mařit v konkrétním případě či obecně. Až na výjimky je contempt of court trestným činem, za který lze uložit trest odnětí svobody bez omezení délky či pokutu bez omezení výše anebo povinnost složit kauci jako záruku za řádné chování; trest nebo – jako v projednávaném případě – zákaz publikovat může být uložen ve zkráceném soudním řízení probíhající bez poroty.

3. – Vydavatel (*Times Newspapers Ltd*), šéfredaktor (pan *Harold Evans*) a skupina novinářů ze *Sunday Times* se dne 19. ledna 1974 obrací na Komisi. Uvádějí, že zákaz uložený High Court a potvrzený Sněmovnou lordů, jakož i principy, o něž se opírá rozhodnutí posledně uvedené instance, porušují čl. 10 Úmluvy. Posléze také tvrdí, že došlo k diskriminaci neslučitelné s čl. 14: podle jejich slov nejsou analogickým článkům v tisku kladeny překážky a pravidla aplikovaná na Parlament v případě vyjádření k probíhajícímu procesům se liší od pravidel stanovených pro tisk právem týkajícím se contempt of court.⁽¹⁾

• **Rozsudek ze dne 26. dubna 1979 (plénium Soudů) (série A č. 30)**

4. – Stěžovatelé kritizovali porušení čl. 10, které podle nich vyplývá na jedné straně ze zákazu uloženého anglickými soudy a na druhé straně z trvalých omezení, jimž jsou údajně vystaveni z důvodu přílišné obecnosti a nepřesnosti práva týkajícího se contempt of court. Soud po odkazu na svou judikaturu prohlašuje, že se bude zabývat pouze prvním z těchto tvrzení. Pro tento účel musí ověřit, zda zasahování do svobody projevu stěžovatelů splňovalo tři podmínky.

5. – První podmínka: bylo zasahování stanoveno zákonem? Stěžovatelé tvrdí, že nikoli a poukazují na nepřesnost práva týkajícího se contempt of court a novost

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 18. května 1977 vyjadřuje názor, že omezení uvalené na právo stěžovatelů na svobodu projevu porušilo čl. 10 (osm hlasů proti pěti), ale že nedošlo k porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 (jednomyslně).

principů vyslovených Sněmovnou lordů. Soud konstatuje, že výraz „zákon“ zahrnuje jak psané tak nepsané právo; nepřisuzuje tudíž význam tomu, že contempt of court je prvkem common law a nikoli legislativy. Podle Soudu musí mít občan k dispozici dostatečné informace o právních normách aplikovatelných na konkrétní případ a být s to v přiměřené míře předvídat důsledky, jež mohou vyplynout z určitého aktu. Stručně řečeno, zákon musí být zároveň dostupný a předvídatelný. Soud z okolností projednávané věci vyvozuje, že tyto dvě podmínky byly splněny a zasahování tedy bylo stanoveno zákonem.

6. – Druhá podmínka: odpovídalo zasahování legitimnímu cíli z hlediska čl. 10 odst. 2? Soud je toho názoru, že ano: účelem pravidel contempt of court je obecně, stejně jako v případě zákazu uloženého *Times Newspapers Ltd*, „zachování autority soudní moci“.

7. – Třetí podmínka: bylo zasahování nezbytné v demokratické společnosti k dosažení tohoto cíle? Soud nejprve připomíná některé principy, které vyslovil v rozsudku ve věci *Handyside*: čl. 10 odst. 2 smluvním státním, na nichž zajištění užívání práv a svobod zakotvených v Úmluvě spočívá v první řadě, ponechává jistou míru uvážení, která nicméně není neomezená; Soud má pravomoc konečným rozsudkem rozhodnout, zda je určité omezení slučitelné se svobodou projevu tak, jak ji chrání čl. 10; když posuzuje rozhodnutí vnitrostátních soudů, tyto soudy nenahrazuje, nýbrž kontroluje slučitelnost jejich rozhodnutí s čl. 10. Soud také konstatuje, že se nemůže omezovat na zjišťování, zda stát jednal v dobré víře, uvážlivě a přiměřeně; navíc mu s ohledem na to, že musí ověřit nezbytnost zákazu z hlediska Úmluvy, nemohou za kritérium sloužit normy anglického práva.

Soud poté zkoumá okolnosti projednávaného případu ve světle těchto principů. Domnívá se, že otištění plánovaného čl. by zřejmě příliš nezvýšilo tlak, který již byl na společnost *Distillers* vykonáván v tom směru, aby ji přivedl ke štedřejšímu smírnému urovnání s rodiči, a že i kdyby čl. mohl některé čtenáře vést k utvoření si názoru na údajné způsobení škody z nedbalosti společnosti *Distillers*, nijak by to nepoškodilo autoritu soudní moci. Publikace by mohla vyvolat repliky, avšak Soud považuje za nezbytné prozkoumat všechny okolnosti případu, aby mohl posoudit, zda je tento důvod zákazu dostatečný z hlediska čl. 10 odst. 2. V této souvislosti poznamenává, že v době odvolání zákazu, v roce 1976, byly žaloby na určení odpovědnosti za škodu stále projednávány: to vyvolává otázku, zda byl zákaz zpočátku nezbytný. Rozsudek dále zdůrazňuje význam, jaký má v demokratické společnosti zásada svobody projevu, která se vztahuje na oblast chodu spravedlnosti tak, jako na jiné oblasti. Nejen že sdělovacím prostředkům přísluší, aby sdělovaly informace a myšlenky o otázkách, jimiž se zabývají soudy, ale navíc má veřejnost právo tyto informace a myšlenky přijímat. K určení, zda je nějaké zasahování do svobody projevu ospravedlněno z hlediska Úmluvy, je třeba přihlídnout k okolnostem případu a obzvláště ke všem aspektům, jež spadají do veřejného zájmu. Tragédie s tha-

lidomidem a otázka, na čí straně byla skutečná odpovědnost, do veřejného zájmu nepopíratelně spadaly; věc byla projednávána již po mnoho let, bylo velmi pochybné, že by žaloby rodičů dospěly do stadia závěrečných návrhů a nedošlo k veřejnému šetření. I když *Sunday Times* nebylo zakázáno diskutovat o širších otázkách, jako jsou různé obecné principy anglického práva, Soud pokládá za dosti umělé pokoušet se rozlišovat mezi těmito otázkami a otázkami tvrzené nedbalosti společnosti Distillers.

Soud těsnou většinou hlasů (jedenáct proti devíti) dospívá k závěru, že zasahování neodpovídalo naléhavé společenské potřebě, která by převažovala nad veřejným zájmem, jenž se pojí se svobodou projevu: neopíralo se tedy z hlediska čl. 10 odst. 2 o dostatečné důvody a nebylo proto ani přiměřené sledovanému legitimnímu cíli, ani nezbytné v demokratické společnosti k zachování autority soudní moci. Článek 10 byl tudíž porušen.

8. – Soud dále rozhoduje, že nedošlo k diskriminaci neslučitelné s čl. 14 ve spojení s čl. 10: absence opatření vůči jiným periodikům nepostačuje na prokázání diskriminace na úkor *Sunday Times* a povinnosti a odpovědnosti tisku jsou zcela jiné než povinnosti a odpovědnosti poslanců Parlamentu (jednomyslně).

9. – Jako spravedlivé zadostiučinění stěžovatelé žádali proplacení nákladů vynaložených v Anglii v řízeních pro *contempt of court* a poté před Komisí a Soudem. Soud tuto otázku odkládá (jednomyslně).

• **Rozsudek ze dne 6. listopadu 1980 (plénium Soudu) – Aplikace čl. 50 (série A č. 38)**

10. – Soud souhlasí s vládou v tom, že proplacení nákladů řízení není podle čl. 50 automatické, ale spadá do jeho posuzovací pravomoci. Odmítá však tezi, podle níž je konstatování porušení Úmluvy samo o sobě pro stěžovatele spravedlivým zadostiučiněním. Zabývá se některými rysy případu, na které poukazuje vláda, ale nenalézá žádné okolnosti, jež by ospravedlnily výjimku z jeho obvyklé praxe, kterou je vyhovění žádostem týkajícím se nezbytných výloh stěžovatele, jehož stížnost byla úspěšná.

11. – Soudní výlohy v Anglii byly předmětem korespondence mezi účastníky řízení a poté předmětem nařízení Sněmovny lordů, která uhrazení svých výloh na základě dohody rozdělila mezi obě strany. Vláda tvrdila, že přiznat stěžovatelům částku 15 809,36 GBP, kterou požadují za tyto výlohy, by směřovalo proti výslovné dohodě, kterou s nimi uzavřel *Attorney-General*. Podle stěžovatelů se dohoda týkala pouze výloh, které vynaložil *Attorney-General*, avšak Soud pokládá za přijatelnější tezi vlády, podle níž dohoda platila i pro jejich výlohy. I když v dané době účastníci řízení nepomýšleli na řízení ve Štrasburku, z dohody podle názoru Soudu vyplývá, že do proplacení podle čl. 50 Úmluvy není namístě zahrnovat náklady řízení, které proběhlo v Anglii (jednomyslně).

12. – Za náklady řízení před Komisí a Soudem stěžovatelé žádali 27 760,53 GBP. Soud jim přiznává proplacení 22 626,78 GBP za výdaje, jejichž reálnost, nezbytnost a přiměřenost byla prokázána (třináct hlasů proti třem.⁽¹⁾)

13. Literatura

- BROWN (L. N.). – «Thalidomide, the "Sunday Times" and the reform of the English law of contempt of court», in *Perspectives canadiennes et européennes des droits de la personne*, Cowansville, Blais, 1986, str. 527-541.
- CALLEWAERT (J.), DÉJEANT-PONS (M.) a SANSONETIS (N.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme relative à l'article 50 de la Cour européenne des droits de l'homme (2e partie)», *R.U.D.H.* 1990, str. 125-126.
- CAMPBELL (D.). – «The "Sunday Times" case: A "Near v. Minnesota" for Great Britain?», *Comparative Law Yearbook* 1979, str. 33-52.
- CASTRO-RIAL GARRONE (F.). – «Crónica de las decisiones de la Comisión y del Tribunal europeos de Derechos Humanos», *R.I.E.* 1981, str. 609-615.
- COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme – chronique de jurisprudence 1979», *C.D.E.* 1980, str. 481-488.
- DUFFY (P. J.). – «The "Sunday Times" case: freedom of expression, contempt of court and the European Court of Human Rights», *H.R.R.* 1980, str. 17-53.
- FARRAN (S.). – *The UK before the European Court of Human Rights. Case law and commentary*, Londýn, Blackstone, 1996, str. 265-270.
- FIUMANO (C.). – «L'informazione sui processi in corso ed il "contempt of court" dinanzi alla Corte europea», *Foro it.* 1979, IV, col. 221-224.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (ed.). – *El sistema europeo de protección de los derechos humanos*, Madrid, Civitas, 1983, str. 476-492.
- GRAY (C.). – «European Convention on Human Rights. Freedom of expression and the thalidomide case», *C.L.J.* 1979, str. 242 a násl.
- HARRIS (D. J.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1979», *B.Y.B.I.L.* 1979, str. 257-260.
- HARRIS (D. J.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1980», *B.Y.B.I.L.* 1980, str. 341-342.
- JACKSON (D. W.). – *The United Kingdom confronts the European Convention on Human Rights*, Gainesville, University Press of Florida, 1997, str. 110-114.
- MANN (F.). – «Contempt of court in the House of Lords and the European Court of Human Rights», *L.Q.R.* 1979, str. 348-353.
- MUCHLINSKI (P.). – «The freedom of speech and the European Human Rights Convention: the "Sunday Times" case», *Topical Law*, octobre 1979, str. 12-23.
- NATHANSON (...). – «The Sunday Times case: freedom of the press and contempt of court under English law and the European Convention on Human Rights», *Kentucky Law Journal* 1979-1980, str. 971-1025.
- PELLOUX (R.). – «Les arrêts rendus par la Cour européenne des droits de l'homme

⁽¹⁾ Zákon ze dne 27. července 1981 upravil podstatnou část práva týkajícího se *contempt of court*.

cílí a porušují proto čl. 10 (pět hlasů proti dvěma).

5. – Dr. Barthold kritizoval též zákonnou povinnost být členem Komory veterinárních lékařů; považoval ji za neslučitelnou se svobodou sdružování. Tento bod stížnosti, založený na čl. 11, byl Komisí prohlášen za nepřijatelný. Soud se proto prohlašuje nepřislušným k jeho projednání (jednomyslně).

6. – Otázku případného spravedlivého zadostiučinění Soud nepokládá za dostatečně připravenou a její projednání odkládá (jednomyslně).

• **Rozsudek ze dne 31. ledna 1986 (senát) – Aplikace čl. 50 (série A č. 98)**

7. – Soud bere na vědomí smírné urovnání, k němuž došlo mezi německou vládou a Dr. Bartholdem ve věci nákladů řízení a ztráty příjmu. Konstatuje jeho spravedlivý charakter a v daném ohledu rozhoduje o vyškrtnutí věci ze seznamu případů (jednomyslně).

8. – Soud zamítá žádost o odškodnění za morální újmu, vyčíslenou na 50 000 DEM: nic nedokazuje, že infarkt, který dotyčného postihl, byl důsledkem porušení čl. 10 a rozsudek ze dne 25. března 1985 již poskytl dostatečné zadostiučinění za újmu, kterou mohla způsobit řízení, jež proběhla před německými orgány a poté před Komisí a Soudem (jednomyslně).

9. Literatura

- ANDREWS (J.). – «Free speech and professional conduct in Germany», *E.L.R.* 1985, str. 369-371.
- BOISSON DE CHAZOURNES (L.). – «Publicité commerciale et liberté d'expression – dans le cadre du Conseil de l'Europe», *R.G.D.I.P.* 1988, str. 929-960.
- BOISSON DE CHAZOURNES (L.). – «Publicità commerciale e libertà di espressione – nella giurisprudenza europea dei diritti dell'uomo», in *Rapporto annuale sui problemi giuridici dell'informazione*, Padova, CEDAM, 1986, str. 33-58.
- CASTRO-RIAL GARRONE (F.). – «Crónica de las decisiones de la Comisión y del Tribunal europeo de Derechos Humanos (1984-1985)», *R.I.E.* 1985, str. 608-611.
- COHEN-JONATHAN (G.). – «Liberté d'expression et publicité. L'article 10 de la Convention européenne des droits de l'homme», *Revue de droit des affaires internationales* 1986, numéro spécial «La publicité et l'Europe», str. 9-38.
- COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme (chronique 1985-1986-1987)», *C.D.E.* 1988, str. 466-467.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1986», *A.F.D.I.* 1987, str. 239-263.
- DRZEMCZEWSKI (A.) a WARBRICK (C.). – «The European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1985, str. 431-434.
- MÉRIEUX (M. de). – «The German law competition law and Article 10 ECHR», *E.L.R.* 1995, str. 388-399.

MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1985», *B.Y.B.I.L.* 1985, str. 341-344.

MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1986», *B.Y.B.I.L.* 1986, str. 449-450.

PETTITI (L.-E.). – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1985, str. 630-632.

ROLLAND (P.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1986, str. 1080-1082.

ROSE (J. E.). – «European Convention of 1950 on Human Rights: right of freedom of expression: impact on right of rules of professional etiquette and unfair competition», *Australian Law Journal* 1986, str. 186-188.

SAPIENZA (R.). – «Publicità commerciale e libertà d'espressione nella Convenzione europea dei diritti dell'uomo», *Riv.T.D.P.* 1987, str. 731-739.

SPIELMANN (A.). – «Cour européenne des droits de l'homme», *A.D.L.* 1992, str. 287-291.

b. Stíhání následující po publikaci

166 VĚC LINGENS proti RAKOUSKU⁽¹⁾ – Trestní odsouzení novináře za pomluvu rakouského kancléře

1. – *Ve dnech 14. a 21. října 1975 pan Peter Michael Lingens publikuje ve vídeňském časopisu Profil dva články, které obsahují závažnou kritiku na adresu pana Bruna Kreiského, v té době spolkového kancléře, kvůli jeho postoji k jednomu politickému představiteli, který byl během druhé světové války příslušníkem brigády SS, jakož i kvůli jeho útokům na Simona Wiesenthala, jenž dotyčného veřejně odhalil. Pan Kreisky následně na stěžovatele podává trestní oznámení pro pomluvu spáchanou prostřednictvím tisku. Zemský soud ve Vídni dne 26. března 1979 stěžovatele odsuzuje k pokutě ve výši 20 000 ATS. Odvolací soud ve Vídni rozsudek na základě odvolání obou stran ruší a vrací věc zemskému soudu, který dne 1. dubna 1981 potvrzuje svůj první rozsudek. Pánové Kreisky a Lingens se znovu obracejí na odvolací soud, který dne 29. října 1981 snižuje pokutu na 15 000 ATS.*

2. – *Ve své stížnosti podané Komisi dne 19. dubna 1982 pan Lingens kritizuje své odsouzení; spatřuje v něm neoprávněný zásah do svobody projevu zaručené čl. 10 Úmluvy.⁽²⁾*

• **Rozsudek ze dne 8. července 1986 (plénium Soudu) (série A č. 103)**

⁽¹⁾ Viz též věci Barfod, Oberschlick, Schwabe a Thorgeir Thorgeirson.

⁽²⁾ Komise ve své zprávě ze dne 11. října 1984 vyjadřuje názor, že článek 10 byl porušen (jednomyslně).

3. – Soud konstatuje, že odsouzením za pomluvy, vyhlášeným Zemským soudem ve Vídni a potvrzeným odvolacím soudem, došlo k „zasahování státních orgánů“ do výkonu stěžovatelovy svobody projevu. Zasažení bylo „stanovené zákonem“ (§ 11 trestního zákona) a sledovalo legitimní cíl z hlediska čl. 10 odst. 2 Úmluvy (ochrana pověsti nebo práv jiných). Vládě, která upozorňuje na možný konflikt mezi čl. 10 (svoboda projevu) a čl. 8 (právo na respektování soukromého života). Soud odpovídá, že kritika pana Lingense se týkala politických prohlášení pana Kreiského a že tedy v projednávaném případě není namístě vykládat čl. 10 ve světle čl. 8.

Pokud jde o přiměřenost sankce, Soud připomíná, jakou důležitost má v demokratické společnosti svoboda projevu, která se vztahuje i na „informace“ a „myšlenky“, které zraňují, šokují nebo znepokojují. Zdůrazňuje zvláštní význam, jaký tyto principy mají pro tisk: tomu přísluší, aby rozšiřoval informace a myšlenky o politických otázkách a dalších otázkách obecného zájmu, a veřejnost má právo je přijímat; kromě toho svoboda projevu poskytuje dobrý prostředek k poznání a zhodnocení myšlenek a postojů vedoucích představitelů. Meze přijatelné kritiky jsou tedy širší ve vztahu k politikovi, než ve vztahu k soukromé osobě: i když prvně uvedený také požívá ochrany odst. 2 čl. 10, požadavky na ochranu jeho pověsti musí být poměřeny se zájmy svobodné diskuse o politických otázkách.

Inkriminované články se týkají politických otázek, které v Rakousku představují obecný zájem; jejich obsah a tón byly dostatečně vyvážené, avšak kritizované výrazy svou povahou mohly poškodit pověst pana Kreiského. Jelikož se však jedná o politika, je třeba vzít v úvahu kontext, v jakém byly použity, tj. povolební politickou kontroverzi. Podle mínění Soudu byl trest uložený panu Lingensovi určitým druhem cenzury, která ho měla donutit, aby nadále nevyslovoval podobnou kritiku; v politické sféře je takové odsouzení způsobilo bránit informační a kontrolní úloze tisku.

Soud se dále zabývá inkriminovanými soudními rozhodnutími. Pasáže vytýkané novináři byly hodnotovými soudy, což znamenalo zpochybnění jeho svobody projevu a jeho práva rozšiřovat myšlenky a rakouské soudy zkoumaly, zda stěžovatel prokázal pravdivost svých výroků v souladu s § 111 odst. 3 trestního zákona. Podle Soudu je třeba rozlišovat mezi fakty a hodnotovými soudy; existence prvních může být prokázána, ale podat důkaz pravdivosti druhých je nemožné. Navíc přesnost fakt, jež byla podkladem pro hodnotové soudy pana Lingense, a jeho dobrá víra nebyly zpochybněny. Zasažení nebylo nezbytné v demokratické společnosti k ochraně pověsti jiných a porušilo tedy čl. 10 (jednomyslně).

4. – V souvislosti s čl. 50 Soud uznává nárok pana Lingense na proplacení pokuty 15 000 ATS a výloh, k jejichž úhradě ho odsoudily rakouské soudy. Pokud jde o výdaje související s publikací rozsudku v časopisu *Profil*, Soud

nevylučuje, že mimo výlohy na otištění, stěžovatel utrpěl určitou ztrátu šancí. Částku požadovanou za náklady řízení před vnitrostátními soudy považuje za přijatelnou. Co se týče výdajů vynaložených před orgány Úmluvy, Soud není vázán národními tarify nebo kritérii a také souhlasí s výhradami vyjádřenými rakouskou vládou k jejich přiměřenosti. Nakonec stěžovateli přiznává proplacení výloh na cestu a pobyt ve Štrasburku v průběhu jednání. Přiznané částky dosahují celkové výše 284 538,60 ATS (jednomyslně).⁽¹⁾

5. Literatura

- ANDREWS (J.). – «Freedom of speech and politicians», *E.L.R.* 1986, str. 491-492.
- CASTRO-RIAL GARRONE (F.). – «Crónica de las decisiones de la Comisión y del Tribunal europeos de Derechos Humanos (1986)», *R.I.E.* 1987, str. 489-491.
- COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme (chronique 1985-1986-1987)», *C.D.E.* 1988, str. 470-472.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1986», *A.F.D.I.* 1987, str. 239-263.
- CREMONA (J. J.). – «The thick hide of politicians and Article 10 of the European Convention on Human Rights», in *Présence du droit public et des droits de l'homme. Mélanges offerts à Jacques Velu*, Brusel, Bruylant, 1992, III. díl, str. 1799-1811.
- DRZEMCZEWSKI (A.) a WARBRICK (C.). – «The European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1986, str. 440-442.
- MACDONALD (R. St. J.). – «Politicians and the press», in *Protecting human rights: the European dimension. Protection des droits de l'homme: la dimension européenne*, Kolín n. Rýnem, Carl Heymanns, 1988, str. 361-372.
- MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1986», *B.Y.B.I.L.* 1986, str. 463-466.
- PETTITI (L.-E.) a TEITGEN (F.). – «Chronique des droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1987, str. 269-272.
- ROLLAND (P.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1987, str. 790-792.
- SPIELMANN (A.). – «La liberté d'expression et ses limites», *A.D.L.* 1991, str. 275-279.
- WICKREMASINGHE (S.). – «The journalist's right to criticise», *Index on Censorship* 1987, str. 7-8.
- ZENO-ZENCOVICH (V.). – «Tutela della reputazione e manifestazione del pensiero nella Convenzione europea per i diritti dell'uomo. Una sentenza della Corte europea che farà discutere», *Foro it.* 1987, IV, col. 50-55.

⁽¹⁾ Vláda dala rozsudek Soudu na vědomí příslušným soudům.

- l'affaire linguistique belge (fond)», *A.F.D.I.* 1968, str. 201-216.
- PIZZORUSSO (A.). – «Nota», *Foro it.* 1969, IV, col. 73-74.
- SALMON (J.). – «Le quatrième arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme. Affaire relative à certains aspects du régime linguistique de l'enseignement en Belgique (exceptions préliminaires)», *J.T.* 1967, str. 341-348.
- SALMON (J.) a SUY (E.). – «L'arrêt du 9 février 1967 dans l'affaire relative à certains aspects du régime linguistique de l'enseignement en Belgique (exception préliminaire)», *R.B.D.I.* 1967, str. 611-618.
- SUY (E.). – «Het arrest van Straatsburg», *R.W.* 1967, col. 1258-1263.
- SUY (E.). – «Het arrest van Straatsburg over le taalregeling in het Belgisch onderwijs», *Tijdschrift voor bestuurswetenschappen en publiek recht* 1969, str. 240-247.
- VANWELKENHUYZEN (A.). – «Jurisprudence, Cour européenne des droits de l'homme, 9 février 1967», *C.D.E.* 1967, str. 423-450.
- VERHOEVEN (J.). – «L'arrêt du 23 juillet 1968 dans l'affaire relative à certains aspects du régime linguistique de l'enseignement en Belgique», *R.B.D.I.* 1970, str. 353-382.
- WILDHABER (L.). – «Der belgische Sprachenstreit vor dem Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte», *A.S.D.I.* 1969-1970, str. 9-38.

2. Sexuální výchova ve škole

181 VĚC KJELDSEN, BUSK MADSEN A PEDERSEN proti DÁNSKU
– Povinná sexuální výchova na veřejných základních školách

1. – *V Dánsku byla po dobu několika let sexuální výchova součástí volitelného programu veřejných škol. V květnu 1970 však Parlament jednomyslně přijímá zákon, který ji činí povinnou. Tento zákon, který byl vyhlášen dne 27. května a nabyl účinnosti dne 1. srpna 1970, také stanoví, že sexuální výchova nesmí být samostatným předmětem, nýbrž musí být začleněna do výuky jiných předmětů. Ministr školství na základě doporučení nového průvodce sexuální výchovou na veřejných školách, zpracovaného programovou komisí, vydává vyhlášku, která formuluje cíle sexuální výchovy a upřesňuje, že je vyučována na všech stupních v rámci obvyklých školních předmětů, především dánštiny, křesťanství, biologie (hygieny), dějepisu (občanské výchovy) a rodinné výchovy.*

V době, do níž projednávaná věc spadá, byla docházka na základní škole devítiletá; nepovinný byl desátý rok, jakož i jeden předškolní rok. Ve školním roce 1970/1971 navštěvovalo 715 665 žáků 2 471 škol, z nichž 277 bylo soukromých s celkem 43 689 žáky. Někteří rodiče své děti vzdělávali doma.

2. – *Stěžovatelé, otcové a matky rodin, nesouhlasili se „začleněnou“, a tím povinnou sexuální výchovou. Domnívají se, že vyvolává etické otázky, a dávají přednost tomu vzdělávat své děti v dané oblasti sami, avšak jejich žádosti jsou příslušnými úřady odmítnuty.*

Pan Viking Kjeldsen, galvanizér, a jeho manželka Annemarie, učitelka, žijí ve Varde a mají jednu dceru. Poté, co přestala navštěvovat místní veřejnou školu a vzdělávala se po dobu jednoho roku doma, ji v srpnu 1972 znovu posílají do veřejné školy; nejbližší soukromá škola se nachází devatenáct kilometrů od jejich bydliště a jejich dcera, diabetička, nemůže opouštět domov na příliš dlouhou dobu.

Pan Arne Busk Madsen, pastor, a jeho žena Inger, učitelka, mají čtyři děti, z nichž první začalo v roce 1972 navštěvovat veřejnou školu v Abenře, městě, kde žijí.

Konečně pan Hans Pedersen, pastor, a jeho žena Ellen mají pět dětí, z nichž tři v roce 1972 dosáhly školního věku. Dvě z nich navštěvovaly soukromé školy, aby se vyhnuly sexuální výchově; třetí bylo zapsáno na městskou školu, ale jeho rodiče přemýšleli o tom, že ho z ní vezmou zpět.

3. – *Pan a paní Kjeldsenovi se obracejí na Komisi dne 4. dubna 1971, pan a paní Madsenovi, jakož i pan a paní Pedersenovi dne 7. října 1972. Ve svých třech stížnostech, které jsou dne 19. července 1973 sloučeny v jednu, tvrdí, že sexuální výchova tak, jak ji do veřejných škol zavedl zákon z roku 1970, je v rozporu s jejich přesvědčením křesťanských rodičů a porušuje čl. 2 Protokolu č. 1. Pan a paní Kjeldsenovi se později dovolávají též článků 8, 9 a 14 Úmluvy.⁽¹⁾*

• *Rozsudek ze dne 7. prosince 1976 (senát) – (série A č. 23)*

4. – *Soud se příslušnou právní úpravou zabývá nejprve z hlediska druhé věty čl. 2 Protokolu č. 1. Dánští rodiče nepochybně mají možnost vzdělávat své děti doma nebo je poslat do soukromých a státem štědře subvencovaných školních zařízení, ale veřejné školy se z působnosti tohoto ustanovení nevymykají; stát tedy musí respektovat náboženská a filosofická přesvědčení rodičů v rámci celého programu veřejného vzdělávání. Při plnění funkcí, které na sebe bere v oblasti vzdělávání a výchovy, musí stát bdít nad tím, aby informace nebo znalosti, které jsou součástí programu, byly šířeny objektivním, kritickým a pluralitním způsobem. Stát nesmí sledovat indoktrinační cíl, který by mohl být považován za nerespektující přesvědčení rodičů.*

Účelem sexuální výchovy v podobě, v jaké ji předpokládá a organizuje dánská legislativa, je především lépe informovat žáky. Není samozřejmě možné ze strany vyučujících vyloučit některá hodnocení, která mohou zasahovat

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 21. března 1975 vyslovuje mínění, že existence dánského systému sexuální výchovy sama o sobě neporušuje čl. 2 Protokolu č. 1 (sedm hlasů proti sedmi s rozhodujícím hlasem předsedy) a že nebyly porušeny ani články 8 a 9 Úmluvy (jednomyslně) ani čl. 14 (sedm hlasů proti čtyřem a tři zdržení se hlasování).

do náboženské a filosofické sféry, neboť se jedná o záležitosti, kde úvahy o realitě snadno vyústí v úvahy hodnotové. Dánský stát se pokouší děti upozornit na jevy, které se mu zdají znepokojivé, například vysoký počet porodů mimo manželství, umělé přerušování těhotenství a pohlavní choroby. Chce jim umožnit, aby – až nastane vhodná doba – „na sebe vzaly odpovědnost a projevovaly v této oblasti ohledy k druhým“, „nezpůsobily si nepříjemnosti nebo je nepřivodily druhým z pouhé neznalosti“. I když jde o vskutku o úvahy morálního rázu, mají velmi obecný charakter a nevybočují z toho, co může demokratický stát chápat jako veřejný zájem. Dánská právní úprava nepředstavuje pokus o inkodotrinaci, jehož účelem by bylo doporučovat určité sexuální chování. Neusiluje o to opěvovat sex, ani podněcovat žáky, aby se oddávali praktikám, jež jsou nebezpečné pro jejich duševní rovnováhu, zdraví či budoucnost nebo odsouzeníhodné v očích mnoha rodičů. Také se nedotýká práva rodičů poučit své děti, dávat jim rady, vykonávat vůči nim přirozené funkce vychovatelů a orientovat je směrem, který je v souladu s jejich přesvědčením.

Soud připouští, že může dojít ke zneužití ve způsobu, jakým určitá škola nebo učitel aplikují platné texty; zdůrazňuje, že je na příslušných orgánech, aby co nejpečlivěji dohlížely na to, že náboženská a filozofická přesvědčení rodičů nebudou zraňována neopatrností, nedostatečným rozlišováním nebo nemístným proselytismem. Jelikož v projednávaném případě takový problém Soudu nebyl předložen, Soud rozhoduje, že k porušení čl. 2 Protokolu č. 1 nedošlo (šest hlasů proti jednomu).

5. – Všech šest rodičů také tvrdilo, že byli při užívání svých práv, zaručených čl. 2 Protokolu č. 1, obětí diskriminace založené na náboženství a neslučitelné s čl. 14 Úmluvy: poukazovali na to, že dánská legislativa rodičům umožňuje, aby dosáhli osvobození svých dětí od výuky náboženství, zatímco u sexuální výchovy srovnatelnou možnost nenabízí. Podle názoru Soudu tato legislativa neobsahuje nic, co by mohlo vyvolávat dojem, že je jejím cílem jakékoli diskriminační zacházení, jehož podkladem nebo důvodem by byla osobní charakteristika, jakou se osoby nebo skupiny osob od sebe navzájem odlišují. Soud konstatuje, že existuje rozdíl mezi povahou náboženské výuky náboženství a sexuální výchovy organizované v Dánsku. První, na rozdíl od druhé, nutně šíří doktriny, a nikoli pouhé znalosti. Rozlišování kritizované stěžovateli se tedy opírá o nepodobné skutečnosti a neporušuje čl. 14 (šest hlasů proti jednomu).

6. – Pokud jde o články 8 a 9 Úmluvy, Soud dospívá k závěru, že ani ty nebyly porušeny (jednomyslně).

7. Literatura

COHEN-JONATHAN (G.). – « Cour européenne des droits de l'homme – chronique de jurisprudence 1976-1977 », C.D.E. 1978, str. 359-364.

- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (Ed.). – *El sistema europeo de protección de los derechos humanos*, Madrid, Civitas, 1983, str. 415-420.
- HARRIS (D. J.). – « Decisions on the European Convention on Human Rights during 1975-1976 », B.Y.B.I.L. 1976-1977, str. 384-386.
- HOLM (N. E.). – *En sag for Menneskerettighedsdomstollen*, Kodaň, Juristforbundet Forlag, 1980, 180 stran.
- KÖCK (H. F.). – « Der Schutz des Elternrechts in der Europäischen Menschenrechtskonvention », Ö.Z.Ö.R. 1979, str. 23-64.
- LENER (S.). – « L'educazione sessuale, l'osceno e i diritti dell'uomo alla Corte europea », *La civiltà cattolica* 1977, str. 369-409.
- MARCUS-HELMONS (S.). – « Chronique des droits de l'homme », R.D.I.D.C. 1977, str. 298-299.
- PELLOUX (R.). – « Trois problèmes de société devant la Cour européenne des droits de l'homme », A.F.D.I. 1977, str. 489-493.
- RIEDEL (E.). – « Bundesverfassungsgericht und Europäischer Gerichtshof für Menschenrechte zur Frage der Sexualkunde an öffentlichen Schulen », *EuGRZ* 1978, str. 264-268.
- ROLLAND (P.). – « Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme », J.D.I. 1978, str. 702-706.
- WILDHABER (L.). – « Die dänischen Sexual-Erziehungs-Fälle (Kjeldsen, Busk Madsen und Pedersen c. Dänemark) », *EuGRZ* 1976, str. 493-496.

3. Tělesné tresty ve škole

[182] VĚC CAMPBelloVÁ A COSANSOVÁ proti SPOJENÉMU KRÁLOVSTVÍ – Tělesné tresty ve veřejných školách ve Skotsku

1. – *Paní Grace Campbellová a paní Jane Cosansová žijí ve Skotsku a obě mají syna ve školním věku. Stěžují si na používání tělesných trestů jakožto disciplinárního opatření ve veřejných skotských školách navštěvovaných jejich dětmi: tyto tresty spočívají v udeření do dlaně koženým řemínkem a jsou vykonávány buď v průběhu vyučování před spolužáky, v případě špatného chování ve třídě, nebo ředitelem či jeho zástupcem v jeho kanceláři, v případě špatného chování mimo třídu nebo v případě velmi špatného chování. Z důvodů jednak finančních, jednak praktických, nemají obě matky jinou realistickou a přijatelnou možnost, než své syny do takových škol posílat.*

Gordon Campbell, narozený v červenci 1969, navštěvuje základní katolickou školu St. Matthew v Bishopbriggsu (kraj Strathclyde). Krajský školský úřad odmítá žádosti paní Campbellové, která si přeje být ujištěna, že Gordonovi nebudou z kázeňských důvodů ukládány tělesné tresty. Nakonec jim Gordon v této škole, v níž zůstává až do července 1979, není nikdy podroben.

Jeffrey Cosans je v září 1976 poté, co se odmítl podrobit tělesnému trestu za to, že se pokusil jít domů zakázanou zkratkou vedoucí přes hřbitov, dočasně

„closed-shop” – Regelung», *EuGRZ* 1981, str. 559-568.

TRIGGIANI (E.). – «Libertà sindacale “negativa” e Convenzione europea dei diritti dell'uomo», *Foro it.* 1982, IV, col. 133-148.

VENTURINI (G.). – «Accordi di closed-shop e diritti dell'uomo», *Rivista italiana di diritto del lavoro* 1983, str. 3 a násl.

WILDHABER (L.). – «Der closed shop in Strassburg», in *Festschrift für Frank Vischer zum 60. Geburtstag*, Curych, Schulthess, 1983, str. 349-359.

WILDHABER (L.). – «Der closed shop in Strassburg», in Wildhuher (L.), *Wechselspiel zwischen Innen und Aussen*, Basilej, Helbing & Lichtenhahn, 1996, str. 366-377.

3. Registrace sdružení

186 VĚC SIDIROPOULOS A DALŠÍ proti ŘECKU – Odmitnutí soudů zaregistrovat sdružení podezírané z narušování územní celistvosti státu

1. – Stěžovatelé žijí ve Florině v jižním Řecku, poblíž hranice s Bývalou jugoslávskou republikou Makedonie (BJRM): pan Christos Sidiropoulos, narozený v roce 1949, je elektrikářem; pan Petros Dimtsis, narozený v roce 1967, je vyučujícím; pan Anastassios Boules, narozený v roce 1941, je zemědělcem; pan Stravros Sovitslis, narozený v roce 1950, je zemědělcem; pan Dimitrios Seltas, narozený v roce 1956, je zubním lékařem.

Dne 18. dubna 1990 se stěžovatelé, kteří o sobě tvrdí, že jsou „makedonského“ etnického původu a mají „makedonské národní povědomí“, a čtyřicet devět dalších osob rozhodují, že založí neziskové sdružení nazvané „Domov makedonské civilizace“, jež bude mít sídlo ve Florině.

Dne 12. června 1990 žádají soud prvního stupně ve Florině, aby jejich sdružení zaregistroval v souladu s § 79 občanského zákoníku. Uvedený soud dne 9. srpna 1990 žádost zamítá s tím, že skutečným cílem sdružení je propagovat myšlenku, že v Řecku existuje makedonská menšina, což je v rozporu s národním zájmem Řecka, a tedy se zákonem.

Stěžovatelé dne 7. září 1990 podávají odvolání. Odvolací soud v Soluni ho dne 8. května 1991 zamítá. Je toho názoru, že při projednávání žádosti o registraci sdružení není povinen aplikovat obvyklá pravidla týkající se důkazního břemene. Nemůže se omezit pouze na důkazy předložené účastníky řízení. V daném případě připouští pravdivost následujících skutečností s tím, že jsou všeobecně známy: část země odpovídající řecké správní oblasti Makedonie byla vždy řecká; skutečnost, že část její populace mluví druhým jazykem, který je svou podstatou bulharština s příměsí slovanštiny, řečtiny, vlaštiny a albánštiny, nikterak neprokazuje slovanskou či bulharskou ascendenci; Socialistická republika Makedonie usilovala o vytvoření slovanského makedonského státu, aby si zajistila přístup k Egejskému moři; k tomuto účelu se pro svou věc pokusila získat řecké obyvatele řecké správní oblasti Makedonie, kteří mluví vyše

uvedeným druhým jazykem; stěžovatelé na základě instrukcí vycházejících od slovanských organizací se sídlem v zahraničí vytvořili „Domov makedonské civilizace“, aby tento záměr realizovali. Odvolací soud se dále opírá o články, které vyšly dne 5. února 1991 v novinách *Ethnos* a dne 12. května 1991 v novinách *Ellinikos Voras*, podle nichž se dva ze stěžovatelů zúčastnili schůzky Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Kodani, kde popírali řeckou identitu řecké správní oblasti Makedonie, když činili rozdíl mezi Řeky a Makedonci. Odvolací soud se domnívá, že tato skutečnost ve spojení s názvem sdružení a zněním jeho stanov zpochybňuje jeho cíle.

Stěžovatelé dne 20. června 1991 podávají kasační stížnost Nejvyššímu soudu. Ten ji rozsudkem vyhlášeným dne 16. května 1994 zamítá. Má za to, že většina právních důvodů stížnosti je nepodložených a že soudce, který rozhodoval v merituu věci, byl oprávněn přihlédnout k údajům, jež nebyly předloženy účastníky řízení; jednalo se o skutečnosti buď veřejně dobře známé, nebo prokázané na základě listinných důkazů, tj. novinových článků zmíněných v rozsudku odvolacího soudu, podle nichž se dva ze stěžovatelů zúčastnili schůzky Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Kodani, kde zpochybnili fakt, že řecká Makedonie je řecká.

2. – Ve své stížnosti podané Komisi dne 16. listopadu 1994 stěžovatelé tvrdí, že byly porušeny články 6, 9, 10, 11 a 14 Úmluvy.⁽¹⁾

• **Rozsudek ze dne 10. července 1998 (senát) (Sbírka 1998-IV)**

3. – Podle vlády stěžovatelé nevyčerpali vnitrostátní prostředky nápravy, protože se před vnitrostátními soudy nedovolávali článků 6, 9, 10 a 14 Úmluvy.

Soud je toho názoru, že body stížnosti, které dotyční zakládají na článcích 9, 10 a 14, se týkají též samotné podstaty čl. 11, takže stěžovatelé se před vnitrostátními soudy opírali o právní důvody ekvivalentního účinku ve smyslu judikatury Soudů, která se těchto záležitostí týká. Pokud jde o body související s čl. 6 odst. 1, týkají se způsobu, jímž vnitrostátní soudy použily určitých důkazů k zamítnutí žádosti o registraci sdružení, a splývají tak s body formulovanými na základě čl. 11. Soud proto námitku zamítá (jednomyslně).

4. – Před Komisí vznesla vláda námitku nepřipustnosti stížnosti založenou na zneužití práva na individuální stížnost, když mimo jiné tvrdila, že se stěžovatelé pokusili přenést před orgány Úmluvy spor mezi Řeckem a BJRM o název této republiky. Před Soudem tuto námitku opakovala, přičemž ji tentokrát spojovala s čl. 17 Úmluvy a tvrdila, že cíle, které stěžovatelé sledují prostřed-

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 11. dubna 1997 jednomyslně vyjadřuje názor, že byl porušen čl. 11, není nutné zkoumat, zda byly porušeny články 6 odst. 1 a 14, a žádná odlišná otázka nevzniká z hlediska článků 9 a 10.

nictvím projednáváné věci, jsou v rozporu s dohodou uzavřenou mezi Řeckem a BJRM ze dne 13. září 1995.

Soud se domnívá, že čl. 17 nemůže být použit, neboť statut příslušného sdružení nikterak neumožňuje dovodit, že by se dovolávalo Úmluvy proto, aby vyvíjelo činnost nebo se dopouštělo činů zaměřených na zničení kteréhokoli z práv a svobod v ní přiznaných. Soud proto námitku zamítá (jednomyslně).

5. Podle Soudu je odmítnutí řeckých soudů zaregistrovat sdružení stěžovatelů nutno pokládat za zasahování státních orgánů do výkonu jejich práva na svobodu sdružování: takové odmítnutí dotyčné připravilo o jakoukoli možnost kolektivně či individuálně prosazovat cíle, které si určili ve stanovách sdružení, a vykonávat tak uvedené právo.

6. – Pokud jde o ospravedlnění zasahování, Soud na úvod konstatuje, že bylo „stanoveno zákonem“, jelikož ustanovení § 79 až 81 občanského zákoníku soudům umožňují odmítnout žádost o registraci sdružení, pokud zjistí, že lze pochybovat o platnosti jeho stanov. Obzvláště pak spolu s vládou poznamenává, že cíl uvedený ve stanovách musí být cílem, který sdružení skutečně sleduje, a nesmí být v rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem; kromě toho je podle § 105 občanského zákoníku možno již ustavené sdružení rozpustit, pokud se stane zřejmým, že sleduje jiný cíl, než je uvedeno ve stanovách.

7. Odvolací soud v Soluni své rozhodnutí založil na přesvědčení, že stěžovatelé mají v úmyslu zpochybňovat řeckou identitu Makedonie a jejich obyvatel a narušovat územní celistvost Řecka. S přihlédnutím k situaci, která v té době panovala na Balkáně, a k třecím plochám existujícím v politické rovině mezi Řeckem a BJRM Soud připouští, že účelem inkriminovaného zasahování byla ochrana národní bezpečnosti a ochrana pořádku.

7. Zbývá otázka nezbytnosti. Soud zdůrazňuje, že právo založit sdružení je nedílnou součástí práva, které zakotvuje čl. 11, i když výslovně hovoří pouze o právu zakládat odbory. Možnost občanů vytvořit právnickou osobu k tomu, aby kolektivně jednali v oblasti svého zájmu, je jedním z nejvýznamnějších aspektů práva na svobodu sdružování, bez něhož by toto právo bylo zbaveno veškerého smyslu. Způsob, jímž národní legislativa tuto svobodu zakotvuje, a její aplikace státními orgány v praxi jsou odrazem stavu demokracie v příslušné zemi. Státy samozřejmě požívají práva dohledu nad slučitelností cíle a činnosti sdružení s pravidly stanovenými legislativou, avšak musejí ho užívat způsobem, jenž je v souladu s jejich závazky podle Úmluvy a smířit se s kontrolou prováděnou orgány Úmluvy.

Cíle sdružení pojmenovaného „Domov makedonské civilizace“ tak, jak jsou uvedeny v jeho stanovách, směřovaly výhradně k zachování a rozvoji lidové

kultury a tradic oblasti kolem Floriny. Takové cíle se Soudem zdají být zcela jasné a legitimní: občané této oblasti země mají právo zakládat sdružení, aby jak z historických, tak ekonomických důvodů podporovali její specifika. I za předpokladu, že si zakladatelé takového sdružení, jako v projednávaném případě, osobují menšinové povědomí, Dokument Kodaňské schůzky o lidské dimenzi KBSE (kapitola IV) ze dne 29. června 1990 a Pařížská charta pro novou Evropu ze dne 21. listopadu 1990 – které ostatně Řecko podepsalo – jim umožňují vytvářet sdružení k ochraně jejich kulturního a duchovního dědictví.

Při zamítnutí žádosti o registraci sdružení odvolací soud v Soluni uvedl, že má „pádné důvody se domnívat (...), že výraz ‚makedonská‘ [byl] použit ke zpochybnění řecké identity Makedonie a jejich obyvatel nepřímými, a tedy záluďnými prostředky, a spafuje v něm záměr zakladatelů narušit územní celistvost Řecka“. Z úřední moci vzal jakožto důkazy v úvahu skutečnosti, o nichž stěžovatelé tvrdí, že neměli možnost je v řízení popřít, neboť nebyly součástí spisu, jako například některé novinové články. Soud připomíná, že provádění důkazů podléhá v první řadě pravidlům vnitrostátního práva a že je v zásadě na vnitrostátních soudech, aby posoudily důkazy, které shromáždily. Nicméně pozorná analýza inkriminovaných novinových článků, které měly rozhodující vliv na výsledek řízení, ukazuje, že informovaly o skutečnostech, z nichž některé neměly ke stěžovatelům žádný vztah a byly výsledkem subjektivních dedukcí autorů článků. Vnitrostátní soudy – opírajíce se o tyto články a přihlížejíce k politickému sporu, jenž dominoval vztahům mezi Řeckem a BJRM, která v té době ještě nevyhlásila samostatnost – dospěly k závěru, že stěžovatelé a sdružení, které chtějí založit, představují nebezpečí pro územní celistvost Řecka. Avšak toto tvrzení bylo založeno na pouhém podezření, pokud jde o skutečné záměry zakladatelů sdružení a činností, jaké by toto sdružení mohlo vyvíjet, jakmile by bylo ustaveno.

V tomto ohledu Soud také bere v úvahu fakt, že řecká legislativa nezavádí systém preventivní kontroly pro zakládání neziskových sdružení. Článek 12 Ústavy uvádí, že vytvoření sdružení nepodléhá předběžnému povolení; čl. 81 občanského zákoníku soudům dovoluje, aby v této záležitosti vykonávaly pouhou kontrolu zákonnosti, a nikoli kontrolu vhodnosti.

Soud nevyklučuje, že jakmile by sdružení bylo založeno, mohlo by pod pláštíkem cílů uvedených ve stanovách vyvíjet činnost, jež by s nimi byla nesmiřitelná. Nicméně taková eventualita, kterou národní soudy vnímaly jako jistotu, nemohla být nijak vyvrácena konkrétními činy, neboť sdružení neexistovalo, a nemělo tedy čas je vykonat. Ale ani za předpokladu, že by se tato eventualita potvrdila, by státní orgány nebyly bezmocné: podle § 105 občanského zákoníku by soud prvního stupně mohl nařídít rozpuštění sdružení, pokud by později sledovalo jiný cíl, než uvádějí stanov, nebo pokud by se ukázalo, že jeho činnost je v rozporu se zákonem, dobrými mravy či veřejným pořádkem.

Soud dospívá k závěru, že odmítnutí zaregistrovat sdružení stěžovatelů bylo nepřiměřené sledovaným cílům. Článek 11 byl tudíž porušen (jednomyslně).

8. – Stěžovatelé v souvislosti s čl. 6 odst. 1 tvrdili, že řecké soudy nebyly objektivní a nestranné, protože ve svých rozhodnutích použily vyjádření a výrazy, jež jsou urážlivé pro ně samotné i pro jejich jazyk a původ. Navíc se soudy z úřední moci opíraly o důkazy, které nebyly součástí spisu, a nenařídily doplnit šetření, jak jim ukládal občanský soudní řád.

Soud poznamenává, že tvrzení stěžovatelů založená na čl. 6 odst. 1 ve velké míře splývají s těmi, jež byla formulována z hlediska čl. 11. S ohledem na své rozhodnutí týkající se posledně uvedeného ustanovení nepokládá za nutné se jimi zabývat (jednomyslně).

9. – Konečně stěžovatelé tvrdí, že důvod, pro který bylo ustavení jejich sdružení zakázáno, spočíval v původu a smýšlení některých jeho zakladatelů, jakož i v tom, že veřejně vyjádřili myšlenku své příslušnosti k menšině. Dovolávali se článků 9, 10 a 14.

Jelikož se toto tvrzení vztahuje ke stejným skutečnostem, jako stížnosti založené na čl. 11, Soud nepokládá za nutné ho projednat (jednomyslně).

10. – Stěžovatelé s odkazem na čl. 50 upozornili na morální újmu, která podle nich není pouze důsledkem smutku, jaký v nich vyvolalo odmítnutí žádosti o registraci sdružení. Tato újma má podle nich společenskou a sociální dimenzi, protože toto odmítnutí bylo doprovázeno urážlivými a ponižujícími výroky, které byly útokem na osobnost dotyčných, ovlivnilo jejich vztahy s částí společnosti ve Florině a mělo dopady na jejich soukromý a profesionální život. Každý z nich požádal o 15 000 000 drachem, což odpovídá celkové částce 90 000 000 drachem.

Soud připouští, že stěžovatelé utrpěli morální újmu. Domnívá se však, že je dostatečně kompenzována konstatováním porušení čl. 11 (jednomyslně).

Za náklady řízení stěžovatelé žádali 9 295 000 drachem, z toho 1 085 drachem za řízení před vnitrostátními soudy a 8 210 000 drachem za řízení před orgány Úmluvy.

Částky vynaložené před vnitrostátními soudy pokládá Soud za přiměřené. Před Komisí se ale nekonalo veřejné jednání a na Soud se stěžovatelé s podáním neobrátili. Soud jim spravedlivým rozhodnutím přiznává 4 000 000 drachem (jednomyslně).

11. Literatura

- CAMERON (I.). – « European Court of Human Rights », *E.P.L.* 1999, str. 187-188.
 DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – « Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1998) », *J.D.I.* 1999, str. 249-250.
 LAMBERT (P.). – « La Cour européenne des droits de l'homme – année 1998 », *J.T.D.E.* 1999, str. 31 a násl.

4. Rozpuštění politických stran

187 VĚC SJEDNOCENÁ KOMUNISTICKÁ STRANA TURECKA A DALŠÍ proti TURECKU⁽¹⁾ – Rozpuštění politické strany Ústavním soudem

1. – Prvním stěžovatelem je *Sjednocená komunistická strana Turecka (TBKP)*, politická strana založená dne 4. června 1990 třiceti šesti osobami, k nimž patří druhý a třetí stěžovatel, pánové Nihat Sargin a Nebi Yağcı. Oba jsou tureckými občany žijícími v Istanbulu; v době příslušných událostí je první z nich předsedou a druhý generálním tajemníkem TBKP.

Dne 14. června 1990 generální prokurátor podává Ústavnímu soudu návrh na rozpuštění TBKP, které vytýká, že chce zajistit nadvládu jedné společenské třídy nad ostatními, je nástupkyní dříve rozpuštěné politické strany, použila ve svém názvu zákazem zakázaný výraz „komunistická“ a vyvíjí činnost, jež mohou ohrozit územní celistvost státu a jednotu národa. Na podporu svého návrhu se dovolává především některých pasáží z programu strany.

Dne 16. července 1991 Ústavní soud nařizuje rozpuštění TBKP, jehož důsledkem je likvidace a převod majetku strany na Státní pokladnu a zákaz, aby pánové Sargin a Yağcı vykonávali obdobné funkce v jakékoli jiné politické straně.

2. – Ve své stížnosti podané Komisi dne 7. ledna 1992 se TBKP a pánové Sargin a Yağcı dovolávají článků 6 odst. 2, 9, 10 a 11 Úmluvy, a to jednak pojmáných samostatně, jednak ve spojení s články 14 a (pokud jde o články 9, 10 a 11) 18, jakož i článků 1 a 3 Protokolu č. 1.⁽²⁾

• Rozsudek ze dne 30. ledna 1998 (velký senát) (Sbírka 1998-I)

3. – Porušily rozpuštění TBKP a zákaz, aby její vedoucí představitelé – mezi nimi pánové Sargin a Yağcı – vykonávali srovnatelné funkce v jakékoli jiné

⁽¹⁾ Viz též věc *Socialistická strana a další proti Turecku*.

⁽²⁾ Komise dne 6. prosince 1994 prohlašuje stížnost za přijatelnou s výjimkou bodu, který je založen na čl. 6 odst. 2. Ve své zprávě ze dne 3. září 1996 jednomyslně vyjadřuje názor, že byl porušen čl. 11, žádná odlišná otázka nevzniká z hlediska čl. 9 a 10 a není nutné se odděleně zabývat body stížnosti založenými na čl. 14 a 18 Úmluvy a na čl. 1 a 3 Protokolu č. 1.

mohli orientovat jejich volební výběr. Soud uznává, že systém zavedený čl. 56 vykazuje jistou komplexitu. Nespatřuje nicméně žádnou nekoherentnost a ještě méně by ho mohl označit za svévolný.

7. – Stěžovatelé věnovali většinu své argumentace tomu, aby prokázali nejenom to, že funkce, které zastávali, nespádaly do pole působnosti čl. 56 odst. 3, ale také, že judikatura Zvláštního nejvyššího soudu neumožňovala předvídat, že tento orgán zaujme takové stanovisko.

8. – Soud nejprve připomíná, že v první řadě přísluší vnitrostátním orgánům, a obzvláště pak soudům, které v těchto záležitostech mají zvláštní kvalifikaci, aby vykládaly a aplikovaly vnitrostátní právo. Dále konstatuje, že funkce vykonávané stěžovateli výslovně nefigurují mezi těmi, jež jsou v čl. 56 odst. 3 uvedeny. To nicméně dotčným nezaručovalo právo být zvolen. Zvláštní nejvyšší soud rozhoduje podle čl. 58 Ústavy svrchované o všech sporech týkajících se nevolitelnosti a, tak jako v každém právním řádu s podobným systémem, osoba, která byla zvolena v rozporu s platnými pravidly, je zbavena statutu poslance.

Zvláštní nejvyšší soud však poté, co analyzoval povahu funkcí zastávaných stěžovateli a související legislativu, dospěl k názoru, že tyto funkce jsou srovnatelné s těmi, jež jsou uvedeny v odst. 3 čl. 56; navíc konstatoval, že podmínky, týkající se období výkonu funkcí, jakož i délka jejich trvání a rozsah zavádající důvod nevolitelnosti, byly u každého z dotčených splněny. Z rozumných důvodů pokládal za nutné zrušit platnost jejich zvolení. Soud nemůže dospět k odlišnému závěru: nic v rozsudcích Zvláštního nejvyššího soudu nedovoluje se domnívat, že toto zrušení bylo v rozporu s řeckou legislativou, svévolné či nepřiměřené, nebo že bylo namířeno proti „svobodnému vyjádření názoru lidu při volbě zákonodárského sboru“. Článek 3 Protokolu č. 1 tedy nebyl porušen (jednomyslně).

9. Literatura

- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1997)», *J.D.I.* 1998, str. 202-204.
 HUNT (M.). – «The European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1997, str. 659-660.
 KASTANAS (E.) a KTISTAKIS (Y.). – «Les affaires grecques devant la Cour européenne des droits de l'homme. Chronique de la jurisprudence en 1997», *R.H.D.I.* 1997, str. 251-253.
 LAMBERT (P.). – «La Cour européenne des droits de l'homme – année 1997», *J.T.D.E.* 1998, str. 36 a násled.
 SUDRE (F.) a kol. – «Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1997», *R.U.D.H.* 1998, str. 81 a násled.
 TITIUN (P.). – «Inéligibilitate et Convention européenne des droits de l'homme», in *Mélanges en hommage à Louis Edouard Pettiti*, Brusel, Bruylant, 1998, str. 721-731.

WOODS (L.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1997», *B.Y.B.I.L.* 1997, str. 410-412.

3. Nekonání voleb

[190] VĚC MATTHEWSOVÁ proti SPOJENÉMU KRÁLOVSTVÍ – Neorganizování voleb do Evropského parlamentu na Gibraltaru

1. – *Britská občanka, paní Denis Matthewsová, se narodila v roce 1975 a žije na Gibraltaru. Dne 12. dubna 1994 žádá, aby byla zapsána na volební seznam pro volby do Evropského parlamentu. Dostává odpověď, že podle přílohy II aktu ES z roku 1976, o volbě zástupců do Evropského parlamentu všeobecným přímým hlasováním, Gibraltar nespádá do pole působnosti volebního práva pro uvedené volby.*

2. – *Gibraltar je závislým územím Spojeného království, ale není jeho součástí. Britský Parlament zde má svrchovanou zákonodárnou moc, avšak v praxi jí užívá jen zřídka. Výkonná moc je v rukou guvernéra, který je představitelem vlády a jeho ministrů tzv. „vyhrazené vnitřní otázky“ v pravomoci předsedy vlády a jeho ministrů volených na místní úrovni; ostatní otázky (zahraníční věci, obrana a vnitřní bezpečnost) nejsou „vyhrazenými“, a odpovědnost za ně tak zůstává guvernérovi. Předseda vlády a ministři jsou odpovědní Shromáždění. To je interním zákonodárným sborem Gibraltaru; má právo vyhlášovat zákony týkající se „vyhrazených vnitřních otázek“ s tím, že guvernér má pravomoc odhlasovaný text ratifikovat.*

Gibraltar je vyloučen z některých částí Smlouvy o vytvoření Evropského společenství (volný pohyb zboží, zemědělství, daň z obratu, atd.), ale vztahuje se na něj evropská legislativa týkající se zejména volného pohybu osob, služeb a kapitálu, zdraví, životního prostředí a ochrany spotřebitelů.

3. – *Ve své stížnosti podané Komisi dne 18. dubna 1994 paní Matthewsová tvrdí, že neorganizování voleb do Evropského parlamentu na Gibraltaru porušuje její právo účastnit se prostřednictvím voleb výběru zákonodárského sboru ve smyslu čl. 3 Protokolu č. 1. Také považuje za porušení čl. 14 Úmluvy skutečnost, že má právo volit ve volbách do Evropského parlamentu v každém místě Evropské Unie, v němž by měla bydliště, s výjimkou Gibraltaru.⁽¹⁾*

• **Rozsudek ze dne 18. února 1999 (velký senát)**

4. – Prvním předmětem sporu je aplikovatelnost čl. 3 Protokolu č. 1.

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 29. října 1997 vyjadřuje názor, že nebyl porušen ani čl. 3 Protokolu č. 1 (jedenáct hlasů proti šesti) ani čl. 14 Úmluvy (dvanáct hlasů proti pěti).

Soud se nejprve zabývá otázkou, zda může být Spojené království z hlediska Úmluvy činěno odpovědným za to, že na Gibraltaru neorganizovalo volby do Evropského parlamentu. Konstatuje, že Evropské společenství není smluvní stranou, a jeho akty proto nemohou být jako takové napadeny před Soudem. Naproti tomu upřesňuje, že přenesení kompetencí na Evropské společenství nemá za následek zproštění odpovědnosti států, pokud jde o záruky práv zakotvených v Úmluvě: státy jsou odpovědné podle Úmluvy a jejích Protokolů za důsledky smluv, s nimiž vyslovují souhlas poté, co se zavázaly, že budou dodržovat závazky obsažené v Úmluvě. Soud dále poznamenává, že texty, které mají původ v evropském legislativním procesu, se dotýkají obyvatelstva Gibraltaru stejným způsobem jako ty, které vyhláší gibraltarské Shromáždění. Domnívá se proto, že neexistuje žádný důvod, proč by Spojené království nemělo být považováno za odpovědné za přiznání práv zakotvených čl. 3 Protokolu č. 1 ve vztahu k evropské legislativě. Spojené království tedy musí uvedená práva na Gibraltar přiznat, ať jde o čistě interní volby či evropské volby.

Soud se dále zabývá tím, zda je čl. 3 Protokolu č. 1 aplikovatelný na takový orgán, jako je Evropský parlament, a zda tento Parlament v dané době vykazoval rysy „zákonodárního sboru“ na Gibraltaru. Poznamenává, že slovy „zákonodární sbor“, užitými v čl. 3, není nutně míněn pouze národní parlament a že volby do Evropského parlamentu nemohou být vyloučeny z pole působnosti tohoto ustanovení jen proto, že je Evropský parlament nadnárodním reprezentativním orgánem, a nikoli orgánem čistě vnitrostátním. Soud se dále zabývá pravomocemi Evropského parlamentu a dospívá k závěru, že je natolik spojen se specifickým legislativním procesem vedoucím k přijetí některých druhů právních aktů Společenství, jakož i s obecnou demokratickou kontrolou činností Společenství, aby bylo možno mít za to, že je pro účely čl. 3 Protokolu č. 1 součástí „zákonodárního sboru“ Gibraltaru.

Soud konečně zkoumá, zda neorganizování voleb do Evropského parlamentu na Gibraltar bylo slyšitelné s čl. 3. Upřesňuje, že způsob volby, kterým je zajišťováno svobodné vyjádření názoru lidu při volbě zákonodárního sboru, je záležitostí, v níž každý stát požívá široké míry uvážení. V projednávaném případě nicméně byla paní Matthewsová zbavena jakékoli možnosti vyjádřit svůj názor na volbu členů Evropského parlamentu, ačkoli je evropská legislativa součástí práva Gibraltar a stěžovatelka přímo pocítuje její účinky. Za těchto podmínek byla zasazena sama podstata volebního práva, které stěžovatelce zaručuje čl. 3 Protokolu č. 1. Toto ustanovení tedy bylo porušeno (patnáct hlasů proti dvěma).

5. – Soud nepokládá za nutné zabývat se bodem stížnosti založeným na čl. 14 Úmluvy (jednomyslně).

6. – Jako spravedlivé zadostiučinění Soud stěžovatelce přiznává 45 000 GBP za náklady řízení, plus jakoukoli částku, jež by mohla být dlužná jakožto DPH,

minus 18 510 FRF, které již byly vyplaceny v rámci právní pomoci (jednomyslně).

7. Literatura

- BRÖHMER (J.). – « Das Europäische Parlament: echtes Legislativorgan oder bloßes Hilfsorgan im legislativen Prozeß? », *ZEuS* 1999, n° 2, str. 197-217.
- COHEN-JONATHAN (G.) a FLAUSS (J.-F.). – « A propos de l'arrêt *Matthews c. Royaume-Uni* (18 février 1999) », *R.T.D.E.* 1999, str. 637-657.
- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – « Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1999) », *J.D.I.* 2000, str. 97-102.
- LAMBERT (P.). – « Les mesures relevant de l'ordre communautaire devant la Cour européenne des droits de l'homme », *J.T.* 1999, str. 453 a násl.
- LAMBERT (P.). – « La Cour européenne des droits de l'homme – année 1999 », *J.T.D.E.* 2000, str. 34 a násl.
- LONDON (C.) a LLAMAS (M.). – « Les élections du Parlement européen sous les feux de la Convention européenne des droits de l'homme », *L.P.A.* 28 mai 1999, str. 16-20.
- POTEAU (A.). – « L'article 3 du premier protocole additionnel à la Convention et l'obligation des Etats membres de l'Union européenne de reconnaître le droit de participer aux élections au Parlement européen », *R.T.D.H.* 1999, str. 873-900.
- RESS (G.). – « Das Europäische Parlament als Gesetzgeber. Der Blickpunkt der Europäischen Menschenrechtskonvention », *ZEuS* 1999, n° 2, str. 219-230.
- SUDRE (F.). – « Droit de la Convention européenne des droits de l'homme », *J.C.P.* 2000, édition générale, n° 5, I, 203.

Svensk Juristtidning 1983, str. 401-428.

ROLLAND (P.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1985, str. 205-210, a 1986, str. 1076-1077.

SUNDBERG (J.) (ed.). – *Sporrong-Lönnroth*. Stockholm, Institutet för offentlig och internationell rätt, 1985, 285 stran.

SUNDBERG (J.). – *Human rights en Sweden. The annual report 1985*, Littleton, Rothman, 1987, str. 56-70.

2. Bránění v přístupu k majetku a ztráta kontroly nad tímto majetkem

192 VĚC LOIZIDOU proti TURECKU – Bránění v přístupu k majetku nacházejícímu se na severu Kypru a ztráta kontroly nad tímto majetkem

1. – *Pani Titina Loizidou, kyperská státní příslušnice, vyrostla v Kyrenii na severu Kypru, kde vlastnila pozemky. V roce 1972 uzavírá manželství o odchází se svým manželem do Nikósie. Před tureckou invazí do této oblasti, k níž došlo dne 20. července 1974, zahajuje výstavbu bytů, z nichž jeden má sloužit jako obydlí pro její rodinu.*

Dne 19. března 1989 skupina řecko-kyperských žen, nazvaná „Ženy se vracejí domů“, organizuje pochod, jehož cílem je překročit demarkační linii tureckých sil. Směřují z Nikósie k vesnici Lymbia, kde se skupině podaří překročit nárazníkovou zónu a demarkační linii. Několik z manifestantek, mezi nimi i pani Loizidou, je zatčeno turecko-kyperskou policií. Později téhož dne jsou propuštěny a odevzány úředníkům OSN (UNFICYP) v Nikósii a poté převezeny do řecko-kyperské části.

2. – *Ve své stížnosti podané Komisi dne 23. července 1989 pani Loizidou kritizuje své zatčení a zadržení, jež jsou podle ní v rozporu s články 3, 5 a 8 Úmluvy; dále tvrdí, že odmítání umožnit jí přístup k jejímu majetku trvale porušuje čl. 8 Úmluvy a čl. 1 Protokolu č. 1.⁽¹⁾*

• **Rozsudek ze dne 23. března 1995 (velký senát) – Předběžné námítky (série A č. 310)**

3. – *Byla kyperská vláda oprávněna jednat, tj. obrátit se na Soud? Soud se omezuje na konstatování – přičemž se opírá zejména o ustálenou praxi Rady*

⁽¹⁾ Komise dne 4. března 1991 stížnost přijímá v rozsahu, v jakém vyvolává otázky z hlediska článků 3, 5 a 8, pokud jde o zatčení a zadržení, a čl. 8 Úmluvy a čl. 1 Protokolu č. 1, pokud jde o trvalé porušování práva na přístup k vlastnictví, k němuž mělo dojít po 29. lednu 1987. Ve své zprávě ze dne 8. července 1993 vyjadřuje názor, že nebyl porušen čl. 3 (jednomyslně), ani čl. 5 odst. 1 (devět hlasů proti čtyřem), ani čl. 8, pokud jde o soukromý život stěžovatelky (jedenáct hlasů proti dvěma) a její obydlí (devět hlasů proti čtyřem), ani čl. 1 Protokolu č. 1 (osm hlasů proti pěti).

Evropy –, že mezinárodní společenství uvedenou vládu uznává jakožto vládu Kypru. O jejím *locus standi* vlády jedné z Vysokých smluvních stran tedy není žádných pochyb.

4. – *Turecká vláda vytýkala vládě kyperské, že řízení před orgány Úmluvy zneužila. Soud poznamenává, že tato námitka nebyla vznesena v průběhu jednání před Komisí, a vláda ji tak – v rozsahu, v jakém se týká pani Loizidou – nemůže uplatňovat před Soudem. V míře, v jaké je tato námitka namířena proti kyperské vládě, Soud poznamenává, že tato vláda se na něj obrátila mimo jiné kvůli svým obavám o práva pani Loizidou a dalších občanů nacházejících se ve stejné situaci. Soud v tom nespatřuje zneužití řízení, a námítku proto zamítá (jednomyslně).*

5. – *Turecká vláda uvádí, že její úloha před Soudem se omezuje na úlohu amicus curiae, neboť projednávaná věc se týká aktů nebo opominutí Severo-kyperské turecké republiky (SKTR). Soud se nedomnívá, že by smluvní straně Úmluvy příslušelo, aby podle vlastního uvážení kvalifikovala svůj statut v řízení, které před ním probíhá. Projednávaná věc má svůj původ ve stížnosti založené na čl. 25 Úmluvy, kterou podala pani Loizidou proti Turecku jakožto Vysoké smluvní straně Úmluvy a která byla Soudu předána jinou Vysokou smluvní stranou podle čl. 48 písm. b) Úmluvy. Turecko je zde tedy žalovanou stranou.*

6. – *Soud dále upřesňuje, co je předmětem sporu. Kyperská vláda se ve svém podání, kterým iniciovala řízení, omezuje na výzvu, aby Soud rozhodl o bodech stížnosti založených na čl. 1 Protokolu č. 1 a na čl. 8 Úmluvy v rozsahu, v jakém je Komise přijala, pokud jde o přístup stěžovatelky ke svému majetku. Soudu tedy byly nepopíratelně předloženy pouze tyto body stížnosti.*

7. – *Turecká vláda předběžně namítala především to, že stížnost nespadá do pravomoci Soudu: souvisí podle ní se skutečnostmi a událostmi, k nimž došlo před prohlášením, které Turecko učinilo podle čl. 46 Úmluvy a kterým uznalo jurisdikci Soudu (22. ledna 1990) (námitka nepřislušnosti *ratione temporis*), a netýká se otázek, jež by vyvstaly na území, na které se toto prohlášení vztahuje (námitky nepřislušnosti *ratione loci*).*

a) *Námítky nepřislušnosti ratione loci*

i. *Mohou skutečnosti kritizované stěžovatelkou spadat do jurisdikce Turecka podle čl. 1 Úmluvy?*

8. – *Soud zdůrazňuje, že mu ve stadiu projednávání předběžných námitek nepřisluší, aby se zabýval tím, zda je Turecko z hlediska Úmluvy skutečně odpovědné za akty, jež stály u zrodu stížnosti. Musí se omezit na určení, zda skutečnosti kritizované pani Loizidou mohou spadat do „jurisdikce“ Turecka, i když k nim dojde mimo jeho státní území.*

Pojem „jurisdikce“ ve smyslu čl. 1 Úmluvy se neomezuje na státní území Vysokých smluvních stran. Smluvní strana může být činná odpovědnou i tehdy, když v důsledku svého vojenského aktu – ať zákonného či nezákonného – v praxi vykonává kontrolu nad oblastí nacházející se mimo její státní území.

Turecká vláda připouští, že paní Loizidou ztratila kontrolu nad svým majetkem v důsledku okupace severní části Kypru tureckými jednotkami a v důsledku vytvoření SKTR v této oblasti. Navíc je nesporné, že turecké jednotky stěžovatelce bránily v přístupu k jejímu majetku.

Skutečnosti kritizované stěžovatelkou tedy mohou spadat do „jurisdikce“ Turecka ve smyslu čl. 1 Úmluvy (šestnáct hlasů proti dvěma).

ii. Jsou platná územní omezení, jimiž jsou doprovázena prohlášení Turecka učiněná podle článků 25 a 46 Úmluvy?

9. – Soud přihlíží ke zvláštnímu charakteru Úmluvy, smlouvy o kolektivním zaručení lidských práv, a ke skutečnosti, že jde o živý nástroj, který musí být vykládán ve světle současných životních podmínek. Navíc předmět a cíl Úmluvy vybízejí k tomu, aby její ustanovení byla vykládána a aplikována způsobem, který jejich požadavky učiní konkrétními a účinnými.

Kdyby články 25 a 46 Úmluvy umožňovaly územní výjimky nebo výjimky z obsahu přijetí pravomoci Komise a Soudu, smluvní strany by měly možnost svolit k různým režimům provádění smluvních závazků, podle rozsahu jejich přijetí. Takový systém, který by státům umožňoval, aby zmírnily svůj souhlas prostřednictvím fakultativních ustanovení by nejen závažně oslabil úlohu Komise a Soudu při výkonu jejich funkcí, ale též by snížil účinnost Úmluvy, jakožto ustavujícího nástroje evropského právního pořádku. Navíc, když Úmluva státům umožňuje, aby omezily svůj souhlas daný podle čl. 25, to vždycky výslovně uvádí (viz čl. 6 odst. 2 Protokolu č. 4 a čl. 7 odst. 2 Protokolu č. 7). Podle názoru Soudu by důsledky pro provádění Úmluvy a realizaci jejich cílů byly natolik dalekosáhlé, že by bývalo třeba explicitně předpokládat pravomoc v tomto smyslu. Avšak ani čl. 25 ani čl. 46 takové ustanovení neobsahují. Navíc je omezená i pravomoc vznést výhrady, předpokládána čl. 64.

Takovéto chápání Úmluvy je potvrzováno praxí, kterou smluvní státy z hlediska těchto ustanovení v pozdější době sledovaly. Od okamžiku, kdy Úmluva vstoupila v platnost, až do dnešního dne všech třicet smluvních stran, s výjimkou Turecka, přijalo pravomoc Komise a Soudu zabývat se stížnostmi bez omezení *ratione loci* či *ratione materiae*. Realita této jednotné a koherentní praxe zcela zjevně vyvrací argumenty turecké vlády, podle nichž tvůrci Úmluvy museli počítat s omezeními, jimiž mohou být doprovázena prohlášení učiněná podle článků 25 a 46, s ohledem na praxi uplatňovanou podle čl. 36 Statutu Mezinárodního soudního dvora. Není zpochybňováno, že čl. 46 Úmluvy byl na-

podobním čl. 36 uvedeného Statutu, který je vykládán tak, že povoluje omezení. Nicméně podstatný rozdíl v úloze a účelu mezi příslušnými institucemi, jakož i existence praxe bezpodmínečného přijetí pravomocí Komise a Soudu, jsou skutečnostmi, jež nutí k rozlišování mezi praxí Úmluvy a Mezinárodního soudního dvora.

Konečně se Soud nedomnívá, že aplikace čl. 63 odst. 4 prostřednictvím analogie umožňuje říci, že územní omezení může být tolerováno.

Územní omezení, jimiž jsou doprovázena prohlášení Turecka učiněná podle článků 25 a 46 Úmluvy tedy nejsou platná (šestnáct hlasů proti dvěma).

iii. Jsou platná prohlášení Turecka učiněná podle článků 25 a 46 Úmluvy?

10. – Soud se nedomnívá, že by mohl rozhodnout otázku vydělitelnosti neplatných částí prohlášení Turecka odkazem na vyjádření učiněná jeho představiteli po uložení těchto prohlášení. Turecká vláda si nemohla nebyť vědoma – s ohledem na jednotnou praxi smluvních stran ve vztahu k článkům 25 a 46, spočívající v bezpodmínečném přijetí pravomoci Komise a Soudu –, že kritizované omezující klauzule mají v systému Úmluvy spornou platnost a že by je orgány Úmluvy mohly považovat za nepřijatelné.

Kritizovaná omezení mohou být vydělena z ostatního textu, aniž by bylo dotčeno přijetí příslušných fakultativních ustanovení. Prohlášení ze dne 28. ledna 1987 a ze dne 22. ledna 1990, týkající se článků 25 a 46 Úmluvy, tedy obsahují platná přijetí pravomoci Soudu a Komise (šestnáct hlasů proti dvěma).

b) Námitka nepřislušnosti ratione temporis

11. – Soud má konečně za to, že výklad a aplikace, jež je třeba dát omezením *ratione temporis* tureckých prohlášení týkajících se článků 25 a 46, jakož i pojem trvalého porušování Úmluvy, vyvolávají závažné právní a skutkové otázky. Domnívá se, že za stavu, v jakém se nachází projednávání věci, nemá dostatek informací na to, aby se k nim mohl vyslovit. Navíc jsou tyto otázky tak úzce spojené s meritem věci, že není namístě o nich rozhodovat v daném stadiu řízení. Rozhoduje proto o připojení této námítky k meritu věci (jednomyslně).

• *Rozsudek ze dne 18. prosince 1996 (velký senát) – Meritorní posouzení (Sbírka 1996-VI)*

12. – Soud nejprve rozhoduje o předběžné námítce nepřislušnosti *ratione temporis*, vznesené tureckou vládou. Ta především tvrdila, že stěžovatelka o vlastnictví svého majetku nevratně přišla před 22. lednem 1990, tedy datem, kdy Turecko uznalo obligatorní pravomoc Soudu podle čl. 46 Úmluvy: dne 7. května 1985 na základě čl. 159 Ústavy SKTR, který předpokládá zejména

vyvlastnění majetku nacházejícího se uvnitř hranic SKTR a považovaného za opuštěný po 13. únoru 1975.

Soud v tomto ohledu bere na vědomí Rezoluci č. 541 (1983) Rady bezpečnosti OSN, která označuje vyhlášení a zřízení SKTR za právně neplatné a vyzývá všechny země, aby neuznávaly jiný kyperský stát než Kyperskou republiku. Rada bezpečnosti tuto výzvu opakovala ve své Rezoluci č. 550 (přijaté dne 11. května 1984). Také Výbor ministrů Rady Evropy ve své Rezoluci ze dne 24. listopadu 1983 odsoudil vyhlášení tohoto státu a vyzval všechny země, aby SKTR odmítly uznat. Evropské společenství a hlavy států Britského společenství národů zaujaly stanoviska ve stejném smyslu. Kromě toho je pouze kyperská vláda uznávána v mezinárodní rovině jako vláda Kyperské republiky v rámci diplomatických a smluvních vztahů a činnosti mezinárodních organizací.

Soud je toho názoru, že principy, na nichž spočívá Úmluva, nemohou být vykládány a aplikovány v právním vakuu. S ohledem na zvláštní charakter Úmluvy jakožto smlouvy o lidských právech musí Soud, když se vyslovuje ke sporům, jež se týkají jeho jurisdikce, přihlížet i ke všem relevantním pravidlům mezinárodního práva. V této souvislosti vyplývá z mezinárodní praxe a z rozličných důrazně formulovaných rezolucí, zmíněných výše, že mezinárodní společenství nepovažuje SKTR za stát podle mezinárodního práva a že Kyperská republika zůstává jedinou legitimní vládou Kypru. V tomto kontextu Soud nemůže přisoudit právní platnost pro účely Úmluvy takovým ustanovením, jako je čl. 159 Ústavy SKTR, a o paní Loizidou nelze mít za to, že ztratila právo na svůj majetek účinkem tohoto článku.

Vzhledem k tomu, že turecká vláda nepředložila žádnou jinou skutečnost, která by svědčila o tom, že stěžovatelka již není vlastníkem svého majetku, a k tomu, že Soud žádnou takovou skutečnost nezjistil, paní Loizidou musí být pro účely čl. 1 Protokolu č. 1 a čl. 8 Úmluvy stále pokládána za zákonného vlastníka. Soud proto zamítá námitku nepřislusnosti *ratione temporis* (jedenáct hlasů proti šesti).

13. – V souvislosti s čl. 1 Protokolu č. 1 se Soud nejprve zabývá otázkou odpovědnosti. Soud pokládá za důležité, že turecká vláda v předešlém stadiu projednávání stížnosti uznala, že ztráta kontroly paní Loizidou nad svým majetkem byla způsobena okupací severní části Kypru tureckými jednotkami a zřízením SKTR v této oblasti. Navíc turecké jednotky stěžovatelce nepopíratelně vícekrát zabránily v přístupu k jejímu majetku. Velký počet vojáků účastnících se aktivních misí na severu Kypru svědčí o tom, že turecká armáda nad touto oblastí v praxi vykonává globální kontrolu. Tato kontrola činí Turecko odpovědným za politiku a činy SKTR. Z toho lze dovodit, že bránění v přístupu stěžovatelky k jejímu majetku nacházejícímu se na severu Kypru a s tím související ztráta její kontroly nad tímto majetkem, spadají do „jurisdikce“ Turecka ve smyslu čl. 1 Úmluvy, a tento stát je tedy za ně odpovědný (jedenáct hlasů proti šesti).

Soud nepokládá za nutné rozhodovat o tom, zda Turecko vykonávalo detailní kontrolu nad politikou a činy orgánů SKTR, ani se zabývat zákonností turecké intervence na ostrově z roku 1974.

14. – Soud konstatuje, že i když paní Loizidou zůstala zákonným vlastníkem příslušného majetku, od roku 1974 nad ním v praxi ztratila veškerou kontrolu, jakož i jakoukoli možnost ho užívat a nakládat s ním. Trvalé bránění v přístupu k němu je tedy zasahováním do práv, jaká jí zaručuje čl. 1 Protokolu č. 1. Toto zasahování nelze pokládat ani za zbavení vlastnictví, ani za úpravu užívání majetku, nýbrž představuje zasahování do práva na pokojné užívání majetku a zjevně spadá pod první větu čl. 1. Turecká vláda nevysvětluje, jak může nutnost přemístit kyperské uprchlíky ospravedlnit naprosté popření vlastnických práv stěžovatelky absolutním a trvalým odmítáním přístupu a údajné vyvlastnění bez náhrady. Článek 1 Protokolu č. 1 byl tedy porušen (jedenáct hlasů proti šesti).

15. – Paní Loizidou vyrostla v Kyrenii. Po uzavření manželství se v roce 1972 přestěhovala do Nikósie a od té doby zde žije. Měla nicméně v úmyslu bydlet v jednom z bytů, které dala postavit na severu Kypru v roce 1974.

Soud konstatuje, že by bylo překroucením pojmu „obydlí“, kdyby měl zahrnovat i pozemek, na němž má určitá osoba v úmyslu postavit dům určený k bydlení. Tento výraz nemůže být vykládán ani tak, že se vztahuje na oblast, kde člověk vyrostl a kde má kořeny jeho rodina, i když zde již nežije. Článek 8 Úmluvy tedy nebyl porušen (jednomyslně).

16. – Jelikož se turecká vláda nevyjádřila k nárokům paní Loizidou vzneseným podle čl. 50, Soud tuto otázku odkládá a vyzývá vládu a stěžovatelku, aby mu do šesti měsíců písemně předložily své návrhy.

• **Rozsudek ze dne 28. července 1998 (velký senát) – Aplikace čl. 50**

17. – Soud s ohledem na své konstatování, podle něhož byla paní Loizidou vystavena neospravedlněnému zasahování do svých majetkových práv, za něž nese odpovědnost Turecko, považuje za nutné přiznat jí na základě čl. 50 odškodnění (patnáct hlasů proti dvěma).

18. – Soud s přihlédnutím k nejistotám, které jsou vlastní jakémukoli pokusu o vyčíslení skutečných ztrát, jež byly stěžovatelce způsobeny bráněním v přístupu k jejímu majetku, přistupuje ke spravedlivému odhadu a přiznává jí 300 000 CYP (čtrnáct hlasů proti třem).

19. – Soud stěžovatelce přiznává 20 000 CYP jako odškodnění za úzkost a pocty bezmoci a frustrace, které musela zakusit v důsledku toho, že se svým majetkem nemohla nakládat podle vlastního uvážení (patnáct hlasů proti dvěma).

20. – Soud stěžovatelce přiznává proplacení všech nákladů, tj. 137 084,83 CYP (třináct hlasů proti čtyřem), avšak odmítá podobnou žádost turecké vlády (jednomyslně).

21. Literatura

- COHEN-JONATHAN (G.). – «L'affaire Loizidou devant la Cour européenne des droits de l'homme. Quelques observations», *R.G.D.I.P.* 1998, str. 123-144.
- COHEN-JONATHAN (G.). – «De la Commission à la Cour européenne des droits de l'homme. Actualités 1994-1995», *R.T.D.E.* 1995, str. 725-726.
- COHEN-JONATHAN (G.) a FLAUSS (J.-F.). – «Commission et Cour européennes des droits de l'homme», *Justices* 1997, str. 169-172.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1995», *A.F.D.I.* 1995, str. 485 a násl.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1996», *A.F.D.I.* 1996, str. 749 a násl.
- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1996)», *J.D.I.* 1997, str. 273-275.
- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1998)», *J.D.I.* 1999, str. 250-251.
- HUSHEER (A.). – «Die völkerrechtliche Verantwortlichkeit der Türkei für Menschenrechtsverletzungen in Nordzypern nach den Entscheidungen der Europäischen Kommission und des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte in Fall Loizidou, I, Türkei», *ZEuS* 1999, str. 389-422.
- LAMBERT (P.). – «La Cour européenne des droits de l'homme – année 1996», *J.T.D.E.* 1997, str. 35-42 et 57-62.
- LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 589-607.
- MERRILLS (J.G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1995», *B.Y.B.I.L.* 1995, str. 536-538.
- NECATIGIL (Z. M.). – «Judgement of the European Court of Human Rights in the Loizidou case: a critical examination», *Journal for Cypriot Studies* 1997, str. 147-171, a *The Loizidou case. A dead-end*, Ankara, Ministry of Foreign Affairs, 1999, str. 17-46.
- SHERLOCK (A.) a ANDREWS (J.). – «Judgments of the Court of Human Rights», *E.L.R. Human Rights Survey* 1996, str. 78 a násl.
- STEPHEN (M.). – «The European Court of Human Rights and Cyprus: The Loizidou case», in *The Loizidou case. A dead-end*, Ankara, Ministry of Foreign Affairs, 1999, str. 47-59.
- SUDRE (F.). – «Droit de la Convention européenne des droits de l'homme», *J.C.P.* 1997, édition générale, n° 6-7, I, 4 000.
- SUDRE (F.) a kol. – «Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1996», *R.U.D.H.* 1997, str. 4 a násl.
- TAVERNIER (P.). – «Le droit international dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme: l'apport des arrêts Loizidou c. Turquie», in *Mélanges*

Raymond Goy. Du droit interne au droit international. Le facteur religieux et l'exigence des droits de l'homme, Rouen, Publications de l'Université de Rouen, 1998, str. 411-427.

VITUCCI (M. C.). – «Atti della Repubblica turca di Cipro del nord e responsabilità della Turchia: il caso Loizidou», *Riv.D.I.* 1998, str. 1065-1083.

WOODS (L.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1997», *B.Y.B.I.L.* 1997, str. 395-397.

3. Zničení majetku

193 VĚC AKDIVAR A DALŠÍ proti TURECKU – Zničení vesnických domů bezpečnostními silami a opuštění vesnice jejími obyvateli

1. – Přibližně od roku 1985 zmitají jihovýchodem Turecka vážné střety mezi bezpečnostními silami a PKK (Strana pracujících Kurdistanu). Tento konflikt si podle vlády do současnosti vyžádal životy 4 036 civilistů a 3 884 příslušníků bezpečnostních sil. Během těchto bojů bylo zničeno a evakuováno velké množství vesnic, podle odhadů více než 1 000.

Od roku 1987 je v deseti z jedenácti provincií jihovýchodu Turecka vyhlášen výjimečný stav, který platil i v době událostí, jichž se týká tento případ.

2. – Pánové Abdurrahman Akdivar, Ahmet Akdivar, Ali Akdivar, Zülfükar Çiçek, Ahmet Çiçek, Abdurrahman Akta, Mehmet Karabulut a Hüseyin Akdivar žijí ve vesnici Kelekçi (okres Dicle, provincie Diyarbakır).

V noci 1. listopadu 1992 obléhá sto až sto padesát příslušníků PKK četnickou stanici v Boðazköy, vesnici v sousedství Kelekçi, a usmrcuje přitom jednoho četníka a zraňuje osm dalších. V dalších dnech bezpečnostní síly prohledávají okolí a pokoušejí se je nalézt. Události, jež následují, jsou předmětem sporu.

Podle stěžovatelů vstupují k večeru dne 10. listopadu 1992 do vesnice Kelekçi vojáci a dávají starostovi příkaz, aby dal okamžitě evakuovat všechny obyvatele. Mezitím zapalují devět domů, mezi nimiž jsou i domy některých ze stěžovatelů. Většina obyvatel opouští Kelekçi a odebírá se do Diyarbakuru. Někteří se usazují u příbuzných, jiní zůstávají na ulici. Dne 6. dubna 1993 se bezpečnostní síly vrací do vesnice a zapalují zbývající domy. Vesnice Kelekçi je od té doby zcela opuštěna.

Podle vlády začali vesničané své domy z vlastní vůle opouštět po útoku PKK z července 1992, neboť se zde necítili v bezpečí, a opuštěné domy se zřítily. Po obléhání četnické stanice v Boðazköy bezpečnostní síly prohledaly oblast a našly několik opuštěných ukrytých teroristů, avšak v Kelekçi nezpůsobily žádnou škodu. V dubnu 1993 vesnici prohledaly, aniž by ji jakkoli poškodily. Po odchodu vojáků vstoupili do vesnice teroristé z PKK a podpálili domy, které dosud stály.